

**„Emlékezzél ember, hogy por vagy és
porrá leszel!”
(1Móz 3,19)**

BULÁNYI GYÖRGY

URUNK MEGJELENÉSE

Kisapap koromban olvastam Schütz Antaltól, a megfellebbezhetetlen tekintélyű magyar dogmatikus piaristától: *Ki tudná megrajzolni Jézus lélektani fejlődését, pszichológiáját?* A mai vasárnapon mégis valami ilyesféle vállalkozom: Mondok sorjában tételeket, amelyeket igaznak gondolok.

1. Jézus nemcsak Istenfia volt, hanem valóságos ember is, mint akármelyikünk. Következésképpen két szopás között elaludt, aztán felébredett, s elkezdett nyekeregni, ha újra éhes lett, vagy ha zavarta, ami a pelenkában van. És nem arra gondolt, hogyha ő az Istenfia, akkor hogyan lehetne pelenkában és bölcsőben. Érzései voltak. Érezte, hogyha valami baja van, csak nyekeregnie kell, és segítenek rajta. Lassan-lassan megismerte Mária és József arcát, s ha egy kicsit bolondoztak vele, akkor rájuk mosolygott. Minden úgy lehetett Nála is, mint akármelyikünknel. Ez volt az ő lélektani fejlődésének anyaméhen kívüli első szakasza. Nevezzük ezt *betlehem-i-egyiptomi* korszaknak.

2. 12 éves korában is felviszik őt szülei Jeruzsálembe. Önállósítja magát, szüleinek keresniük kell őt, akik megtalálják a templom írástudóinak körében: ül, kérdez, felel. S ezek megállapíthatják róla, hogy értelmes a fiúcska. Szülei szemrehányó szavaira különös választ ad: *Nem tudátok, hogy Atyám dolgaiban kell nekem lenni?* A szülők nem értették a választ. Ha hiteles Lukács forrása és híradása, akkor valaminek történnie kellett Jézus lelkében az első názáreti évtizedben. Egy régvolt debreceni barátom elmesélte, hogy négy éves korában egy fél napra eltűnt szülei szeme elől. Amikor hazakerült, őt is kérdőre vonták. Ezt válaszolta: azért szökött el, hogy szülei megtanulják, hogy őt nem kell féltetni. Két szereplőt találunk e négyéves gyerek szavaiban. Az egyik a szülők, a másik meg a szülők fölé magasodni akaró négy éves kisfiú. Jézus válaszában is benne van ez. De nemcsak ez. Itt már három szereplő is van: a szülők (Mária és József) az egyik, a 12 éves gyerek a második, de van egy harmadik is, és az nem azonos Józseffel, s mégis Jézusnak az Atyja. Jézus is fölé magasodik a szülőknek, de nem ő van a csúcson, hanem az Atyja. Annak vannak dolgai-ügyei, s Jézusnak azokban kell lennie. Ez Jézus lélektani fejlődésének második korszaka: a gyermek emberi öntudatra ébredése, s ezzel mintha együtt járna istenfiú-voltának megsejtése is? Az emberi öntudatra ébredés a személyiség fejlődésének mindnyájunknál megtalálható fejlődési szakasza. Az Istenfiú-volt megsejtése azonban már specifikusan Jézusra jellemző. Melyikünk mondta volna szüleinek egy ilyen gyerekkori stiklink esetében

**XXIX. évfolyam 2. szám
2022. február**

Bulányi Gy.: Urunk megjelenése	4961
Halász E.: A szegények egyháza	4964
Lipien M.: Karácsonyi történet	4965
Kiss B.: Interjú Dombi Ferencsel	4965
Király I.: Indulatokról könnyedén	4967
Vincze E.: Család és társadalom	4969
Simonyi B.: Hat évtized múltán...	4971
Benyhe I.: Kereszténység és politika (2.)	4975
Gyombolai M.: Teológia	4981
FELHÍVÁS	4981

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családjunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országáért.
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com»

Jézus választát? Olyat igyekeztünk mondani, amivel elkerüljük a jogos apai pofont. De Jézus olyat válaszolt, hogy szavait Mária megőrizte a szívében. Lehet, hogy Lukács értesülésének végső forrása Mária volt? Lehet. Nevezzük ezt a második szakaszt *az első názáreti évtized* korszakának.

3. A következő korszak húsz hosszú esztendeig tart, s e korszakról összesen annyi híradásunk van, hogy Jézus nyilvános názáreti fellépésekor, amikor az ottani zsinagógában magára értelmezi Izajás szavait, a názáretiek csodálkoznak: *Nem a József fia ez?* S Jézust sérti ez a csodálkozás, és gorombákat kezd mondani nekik, aminek a vége az, hogy a falujabeliek megtelnek haraggal, kiűzik a falu végén levő hegyszakadékig, hogy letaszítsák őt. Mit mond ez nekünk? Csak annyit, hogy Jézus názáreti tartózkodásának második és harmadik évtizedében semmit sem vettek észre az ottaniak Jézus tudati fejlődéséből. Semmit, ami különbözött volna az övéktől. Jézus az ács fia, Jézus olyan, mint ők. Honnan tehát most egyszerre ez a képtelen és Izajásra hivatkozó öntudat? Ez a prófétai

hangmegütés? Ez a nagyképűség e falubeli ács-ivadék szájából? Meg kell büntetni hőzöngése miatt. S Jézus nem mondja a falujabelieknek: Gyerekek, értem csodálkozástokat, de hát történt velem valami a Jordánnál. Ez és ez... Nem mondja, hanem hagyja dühüket kibontakozni, s a szakadéknál „átment közöttük, és eltávozott”. Azért nem mondja, mert – úgy gondolom – nem a Jordánnál történtek a végső okai annak, ami annyira felháborította a falujabelieket. Nem a Jordánnál?

Mi történt a Jordánnál? Mi történt ott, amire Jézus nem hivatkozott? Nem jók ezek a kérdések. Azt kell kérdezni, hogy mi történt Názáretben e két évtized alatt, aminek következtében – elment a Jordánhoz. Mi? Személyiségfejlődés történt. A 12 éves okos fiúcskából felnőtt, harmincas férfi lett. S nem vettek észre a názáretiek semmi rendkívülit? A zsinagógai jelenet azt mondja nekem, hogy nem vettek észre. Személyiségének egy rendkívül érdekes vonására bukkanunk. Introvertált volt e két évtizedben az a Jézus, akire majd az lesz a jellemző, hogy *mindent vallani volt életem dolga?* (Ady-idézet) E két évtized alatt lehetett csak elkészülnie annak a mondanivalónak, amelynek nagyon rövid idő alatt nagyon rossz vége lesz. Ennek a mondanivalónak az elkészülte következtében zárja be Jézus a názáreti ácsüzemet, hogy soha többé ki ne nyissa azt – gondolom.

Biztos, hogy nem a Jordánnál történtek az okai annak, hogy Jézus magára értelmezi Izajás sorait, s amely értelmezés alapján Kaifás már vihetné is Jézust Pilátushoz, hogy megfeszítse őt? Megpróbálom igazolni bizonyosságomat. Mégpedig introspekcióval. Amikor bérmáltak, nem történt velem semmi. Ugyanazt gondoltam, amit előtte. Amikor pappá szenteltek, nagyon meg voltam hatódva, és nem történt velem semmi. Semmit, de semmit nem gondoltam másképpen, mint szentelésem előtt. A legjobb felkészítés, a tölem telhető legjobb felkészülés mellett sincs egy liturgikus aktusban részesedésnek tudatátalakító hatása.

De hát Jézust nemcsak alámerítették a Jordán vizébe, hanem istenélménye is volt. Hallotta: *Te vagy az én szerelmes fiam, akiben jókedvem telik.* Jöjjön megint az introspekció. Magamnak is volt istenélményem. Hallani ugyan nem hallottam semmit, de életem minden problémája megoldódott egy pillanat alatt. Hatására nagy-nagy háborgásom s helyemet nem találásom egyszerre megszűnt. Békesség költözött a szívembe, s úgy éreztem, hogy soha többet nem kell tiltakoznom semmi ellen, mert eltöltött az Isten, és minden jó és minden csodálatos. S volt ennek valami tudati következménye is? Nem volt semmi. Támadt valami felfedezésem, amit közölnöm kell a világgal, az emberiséggel? Semmi. 1936 szeptemberében történt ez velem. S maradtam ugyanaz a lüke nacionalista magyar, aki voltam, akivé addig nevelődtem a szülői házban meg a piarista gimnáziumban. Hat évvel később Gerencsér Pista piarista, aki hadtestvezető lelkész volt a Don-kanyarban, hív ezredlelkésznek magához. S

mondom neki, hogy beszéljen az előjárókkal, s ha küldenek, akkor megyek. Az istenélmény megerősíti az embert abban, amit gondol, de tudattartalmakat nem alakít át, nem fejleszt, csak képtelenül kellemes tudatállapotot teremt.

De hát a Jordánnál nemcsak bemejtés és istenélmény, hanem negyven napos pusztai magány, lelki gyakorlat is volt. Ez nem alakíthatta át az egyszerű – tizenkettő belőle egy tucat – ácsmester gondolatvilágát? Nem. Negyven nap kevés ahhoz a képtelen értékmegfordításhoz, mellyel Jézus a pusztából kijöve tanítvány- gyűjtésbe fog, s ennek nyomán majd jó két és félszázadon keresztül istentelennek minősül majd mindenki a világban, aki arra hivatkozik, amit Jézus tanított. A negyven nap csak bemejtő volt az utána következő három évhez. Csak annyi, mert ez a vadállatok között élő bőjtölő már tud mindent. Kísértheti őt a Sátán, Jézus tudja, hogy a Sátáné a földkerekség országainak minden hatalma, minden dicsősége. Kínálhatja neki, nem borul le előtte. Jézus Ura – az Isten, és nem a Sátán. Jézus a Sátán hatalmát akarja megtörni. Azt, hogy senki se uralkodjék, senkié se legyen a hatalom és dicsőség a világban. Senkié, mert az csak az Istené. Tehát az a tételem, hogy Jézusnak kellett ehhez húsz esztendő, s e hosszú húsz esztendő alatt végrehajtotta magában a kopernikuszi fordulatot. Mi az? Hát az, hogy Isten nem törzsi Isten, nem a Seregek ura, nem Izrael királyságának felvirágoztatója, s nem fojtja népéért a Vörös tengerbe az egyiptomiakat. Isten az, aki felkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazakra és hamisakra, Isten mindenkinek az Atyja, s azt akarja, hogy mindannyian az ő szerelmes lányai és fiai legyünk. Van tehát Jézus személyiségfejlődésének egy harmadik korszaka, amelyben elkészül az a mondanivaló, melyet majd hírül ad Galilea és Júdea népének, s amelyet hirdetni elküldi majd tanítványait az egész világba. Nevezzük ezt a harmadik a szakaszt *a jézusi gondolatvilág kialakulása két évtizedes és názáreti korszakának.*

4. A negyedik szakasz azzal kezdődik, hogy kijön a pusztából és tanítvány- gyűjtésbe fog. És minden sikerül neki. Elmondhatja a lukácsi síksági beszédet is, a négy boldogságot és a négy jajt. Azt, hogy boldogak az éhezők, a szegények, a sírók, az üldözöttek. Azt is, hogy jaj a gazdagoknak, a jóllakottaknak, a nevetőknek meg azoknak, akikről jót mondanak embertársaik. Mindent elmondhat, és mégis tódulnak utána az emberek. A pusztába is. És Jézus azt gondolhatja ezek nyomán, hogy tényleg itt van az idők teljessége és megvalósul az Isten Országá. Megvendégel Bethánia mellett ötezer férfit és ki tudja mennyi asszonyt, lányt meg gyereket. Ez Jézus fejlődének negyedik szakasza. Nevezhetjük *a naiv eufória tanítványgyűjtő korszakának.*

5. S be is fejeződik ez a korszak a pusztai megvendégeléssel. Miért? Mert megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt. Szerelme egéből mély pokolba szédül – mondaná a költő. Vagy ezt: Anyám, én nem ilyen lovat akartam. Tanítványait hajóba kényszeríti, mert azok örülnek ám a váratlan

fordulatnak: Itt van, megvalósul az Isten Királysága. Maga meg felmegy egy hegyre imádkozni, hogy megtudakolja Atyjától: hogyan tovább? Hát úgy, hogy a pusztai lelkes férfiakat másnap már a kafarnaumi zsinagógában találja, és kiábrándítja őket magából: *Nem Mózes adott nektek kenyeret a pusztában. Én vagyok a mennyből alászállott kenyér. Az én testem a kenyér, melyet odaadok a világ életéért.* Kemény beszéd ez, ki hallgatja ezt? – kérdezik még tanítványai is. Jézus menti a menthetőket. A hűségekkel, a megmaradókkal együtt elhagyja Izrael földjét. Átkel a Libanon hegységen, Tírusz és Szídon vidékére megy, s nem akar többet ember látni, csak a tanítványokat. Hetek-hónapok után jönnek vissza? De, amikor visszamásznak a Libanon keresztül, még mindig Izrael földjén kívül, Fülöp negyedes fejedelem Cezáreájában elmondja e külföldi tanulmányút végeredményét: *Az Emberfiának az emberek kezébe kell adatnia...* S a jó Péter megszólal: Nem történhetik meg ez Veled, Uram. S a szelíd Jézus lesátánozza őt ezért a szóért. Hogyan tehetta ezt vele Jézus? Úgy, hogy elkészült Jézus lélektani fejlődésének Golgota előtti végső szakasza. S ha még Péter sem érti ezt, és le akarja őt beszélni erről, akkor Péter a Sátán képviselője. Ez a végső szakaszt, melyben Jézus tudja már, hogy a vállalkozásának a főpapok, írástudók és vének győzelmével kell végződnie. Egyenes már az út a Golgota felé. Az Isten Országáé nem lehetséges anélkül, hogy hirdetője keresztre ne kerüljön. Ez Jézus tudati fejlődésének ötödik szakasza. Nevezzük ezt az ötödik szakaszt *a Golgota szükségképpeniségét megértés korszakának.*

6. De hát van még feltámadás és mennybemenetel is. Van még egy hatodik szakasz is. Két része van ennek. Egy Golgota előtti és egy Golgota utáni. A Golgota előtt is beszél már róla: *Elküldöm majd nektek a Lelket...* *Ő majd megtanít titeket mindenre.* A tanítványok azért biztonság okából beszereznek maguknak az utolsó vacsorára két kardot is. Péter elő is veszi. Jézus visszadugatja vele a hüvelyébe. Feltartóztathatatlanul peregnék az események a Golgota felé, s ott Jézus Atyja kezébe ajánlja lelkét. Harmadnap feltámad, s a tizenkét felé futókat ezzel üdvözli: Békesség nektek, semmi sincsen veszve! Tanítja őket arra, hogy mindezeket el kellett szenvednie és küldi őket a nagyvilágba, hogy tegyék ők is tanítványokká nemcsak a zsidókat, de az összes nemzeteket. Ez Jézus tudati fejlődésének a hatodik szakasza: A Golgota ellenére is minden rendben van, Istennel nem lehet kitolni, Istennek győznie kell. Különben nem teremtett volna embert a maga képére és hasonlatosságára. Hogyan nevezzük e hatodik szakaszt? Nevezzük *a szétverhetetlen bizakodás és reménység végső és megváltozhatatlan és az idők végezetéig tartó korszakának,* melynek van egy rövid pár hetes időbeli első szakasza és egy szakaszt immár nem ismerő végtelen vagy időtlennek nevezhető nem is szakasza, hanem szakasztalansága, örökkévalósága.

Egy pár évtizede ünnepelte a teológus világ Kalkhedón másfélezer éves jubileumát. Mért, mi volt akkor Kalkhedónban? Zsinat volt, és ez a zsinat 451-ben megállapította a kisázsiai városban, hogy: mindannyian vallják: *Jézus tökéletes az istenségben, és tökéletes az emberségben; valóban Isten és valóban ember racionális lélekkel és testtel; az Atyával azonos lényegű az istenségben, velünk pedig az emberségben, a bűnt kivéve...* Rahner, az elmúlt század nagy teológusa azt mondta a jubileumon, hogy ebben a kérdésben ez a most idézett megállapítás nem lehet a végső szó. Mire gondolt? Nem tudom. Arra, hogy a múlt héten vállalkoztam arra, amire, s megrajzoltam Jézus személyiségfejlődését? Aligha erre. Arra gondolok, hogy ennél többre. Már a múlt héten is megállapítottam, hogy a Jézus nevű csecsemő sem gondolkodott két szopás között sem istenségére, sem emberségére. De ettől még marad a kérdés, hogy mikor jött rá arra, amit szopásai után négyszáz évvel az atyák megállapítottak róla Kalkhedónban, Konstantinápolyval szemben a Boszporusz másik oldalán. Mikorra tudta már, hogy ő nemcsak ember, hanem egy lényegű az Atyával, amik mi nem vagyunk.

Hát erről szeretnék most valamit mondani, amit múlt héten már nem volt időm elmondani. Egy hasonlattal indítom gondolataimat. Ökológiai megfontolásból egy valóságos ember elhatározza, hogy valóságos békává lesz. Azért, hogy megmagyarázza a békáknak, hogyan védekezzenek a globalizáció rájuk nézve pusztító következményei ellen, azaz, hogy a fenntartható vagy fenn nem tartható emberi fejlődés során ki ne pusztuljanak a békák. Hát úgy, hogy az országutak, melyeken kocsik robognak, elkerülendők stb. Ez a valóságos emberré lett béka egyúttal valóságos béka is, csak kuruttyolni tud, meg úszni a vízben meg ugrálni a szárazon. Elsajátítja a békák jelzőrendszerét, miként Jézus elsajátította az emberi nyelvet, melyen elmagyarázta nekünk, hogy szeretni kell minden embert, ha fenn akarjuk tartani fajunkat. A békák értelmesebbnek bizonyulnak a békaember szövegének befogadására, elkerülik az országutakat, s visszavonulnak a mocsárvidékekre, s ott szaporodnak. Sikerének hatására – a békaember békává alakulásának hatására – visszaváltozik a béka emberré. Rövid átmeneti időre lesz tehát csak békaemberré, s ezen idő alatt is tudja, hogy ő ember. De e rövid átmeneti idő alatt nem tud se írni, se olvasni, csak kuruttyolni. Következtetésem: békakorszakában csak annyiban volt valóságos ember, hogy tudta, hogy békává lett, de ezen a tudáson kívül semmire sem volt képes arra, amire az ember képes. Megkérlek: válaszoljatok nekem, hogy valóságos ember volt-e ebben a békakorszakában is. Én azt gondolom, hogy nem. Nem lehet egyszerre békának is, és embernek is lenni. Csak békává varázsolt királyfi lehet az ember, mint a mesében a gonosz mostoha mesterkedésének a hatására a királyfi.

Ha Kalkhedón nem volna végső szó a krisztológiában, akkor mit lehet mondanom ma, 56 évvel a másfélezer esztendő jubileum után? A fenti analógia nyomán csak ennyit: Jézus csak annyiban lehetett valóságos Isten is, hogy emberi fejlődése során valamikor rájött arra, hogy van neki egy időtlen előélete a Szentháromságban az Atya ölen és a Lélek társaságában. A kérdés – most már ezen túl – csak az, hogy mikor következett ez be. A békává varázsolt királyfi tudta kezdettől fogva, hogy ő békaként is királyfi, mert nem béka-petévé, ebihallá varázsolta őt a gonosz mostoha, hanem kifejlett békává. De Jézusnál nem így volt. A Szentlélek megárnnyékozta Mária méhét, s kilenc hónapon át e méhben élte Jézus a maga magzati életét, míg meg nem megszületett a betlehem-i éjszakában. Azt is hallottuk a múlt héten, hogy két szopás között sem gondolhatott a maga isteni előéletére. 12 éves korában tudta e már, hogy Atyja, akinek a dolgaiban kell lennie, másképpen Atyja neki, mint nekünk? Azt gondolom, hogy még akkor sem tudta.

Úgy gondolom, hogy személyiségfejlődésének harmadik korszakában, a második és harmadik názareti évtizedében rémlett fel agyában a gondolat, hogy ő másmilyen, mint mi vagyunk. S éppen ez a képtelen gondolat tehetett őt introvertálttá. Ez hatott úgy rá, hogy nem beszélt a názáretieknek arról, ami egyre inkább foglalkoztatta. S ennek hatására hallotta, amikor bezárta názareti műhelyét, s a Jordánhoz érve János bemeztette a vízbe, Atyjának hangját: *Te vagy az én szerelmes Fiam!* S ez megerősítette Jézust abban, amit kiemlékedett magában a názareti évtizedek során. S mindez megmagyarázza, hogy elpofozza a pusztában a világ összes országaival s azok dicsőségével büszkélkedő Sátánt.

S ennek az istenfiúságnak a tudatával következik a naiv eufória negyedik fejlődési szakasza, majd egy borzalmas felismerés ötödik szakasza, s a feltámadás előtt és után az a felismerés, hogy az Isten megteremtette világban nem is olyan egyszerű az Isten országa megteremtése. Az, hogy ezt el nem végezheti a megtestesülés. Ahhoz mindannyiunknak az Atya szerelmes lányaivá és fiaivá kell lennünk. Ahhoz mindnyájunknak le kell koppintanunk a magunk módján a Egyetlen Fiúnak számunkra példamutató életét. S mindezeket honnan tudom? Nem tudom, csak hiszem, hogy valahogy ez lehet a dolgok rendje. Amen.

HALÁSZ ENDRE

A SZEGÉNYEK EGYHÁZA

Az elmúlt esztendőben eddig, megszakításokkal, hét hetet töltöttem négy kórházban. Betegtársaim között sok megfigyelésre tettem szert. Elsősorban nagyon nehezemre esett Isten nevének állandó, minden ok nélkül való emlegetése, csak valami erősítő-szó gyanánt. Azután a folyamatos beszéd során a legnagyobb természetességgel alkalmazott trágár kifejezések, amelyeket társaim észre sem vettek,

annyira természetes volt számukra a legotrombább beszéd. Szomorú volt hallanom annak az egyoldalúságnak a megnyilatkozását, hogy legfőbb érték számukra az anyagi érdek volt. Minden ítéletük és véleményük ennek jegyében fogalmazódott meg. Mindenkiel szemben a legképtelenebb rágalmatokat állították, mintha minden adatnak gondosan utánajártak volna. Ennek jegyében ítéleztek és mondták véleményét múltról, jelenről és jövőről. Meg is mondtam nekik, hogy nem értek egyet véleményükkel, mert sok szempontot nem vesznek figyelembe. Október 23-án szóba került, hogy milyen tömegirtás volt 1945-ben, mennyi embert pusztítottak el 1957-ben (csak most tudjuk meg a 301-es parcella titkait!), most pedig sokakat már idegesít, hogy milyen körültekintéssel hozzák meg a törvényt, nem is a kisemberek, hanem a közélet megtisztítására vonatkozólag, hogy ne lehessen képviselő, polgármester, gazdasági vagy kulturális intézmény vezetője, akinek dolga volt a III/III-as ügyosztállyal. A legszomorúbb azonban az volt, amikor a papokra került sor.

Azt, hogy a papjuknak asszonya van és két gyereke, csak egyszer került szóba, de annál többször, hogy a pap hogyan "zsarolja" a népet. Mennyi stólat szed, mennyi "párbért". De a legsúlyosabb vád az volt, hogy a temetésekor meg kell fizetni visszamenőleg az elmaradt "párbért" akár 10-15 évre is. Ezzel a papi ellen-evangelizációval szemben már nem volt érvem. Csak csodáltam azt a vakmerőséget, ahogyan a szükségből betézőket is képesek vagyunk elvadítani. 1956. január elsején Pécelen megszűnt a stólafizetés. Egy évvel előbb arra kértem a híveket, hogy emeljék fel önkéntes egyházi megajánlásukat, hogy abból kártalanítani tudjuk "stóla-megváltás" címen az alkalmazottakat, és tízezer Ft-tal emelkedik az "egyházadó" összege. (ennyi volt egy évi stóla-vedelme a plébániának, ami osztódott plébános, káplán, kántor, sekrestyés, ministránsok és templom között, akkor megszüntetjük az esetenkénti stólafizetést. Tizenkétezer Ft-tal emelkedett az "egyházadó", és így püspöki engedéllyel megszűnt a stóla. Néhány évvel később egyik munkatársam utánaszámolt, hogy hogyan alakult a dolog. Megállapította, hogy a kántor és a sekrestyés jobban járt, a papok valamivel kevesebbet kaptak a stólamegváltásból, mintha esetről esetre kapták volna a stólat. Viszont az erkölcsi haszon sokkal több volt. Az emberek kezdetben nem értették a dolgot.

Hogy-hogy nem kell fizetni. Sőt nem is lehet. Nem fogadunk el semmit. Valóságosan háttal mentek ki az irodából. Voltak képviselőtestületi tagok, akik legalább annyit kívántak, hogy azoktól kérjünk stólat, akik nem fizetnek egyházi hozzájárulást. De hiszen az lett volna a legnagyobb melléfogás. Ezek az emberek, akik úgy jöttek be a plébániára, mint más szolgáltató vállalatokhoz, hogy rendelnek, fizetnek és kapják a szolgáltatást, mint más boltban, itt valami mással találkoztak. A II. Vatikáni zsinaton Lercaro bíboros felvetette, hogy az Egyházzól szóló határozathoz egy fejezetet kellene

csatolni, amely kifejti az Egyház szegénységét. A szegénység ugyanis hozzátartozik Jézus és a megváltás misztériumához, tehát az Egyháznak lényeges eleme. Nyolc napig folyt erről a vita. Ekkor Szahara püspöke, Mercier szólalt fel: "A Szentlélek, aki eddigi tanácskozásainkon soha nem hagyott cserben, most megleckézttetett bennünket. Azt az igazságot ugyanis, amit az ember nem élt át, nem tudja olyan tisztán felismerni, hogy teljeskörűen kifejezhesse. Az Egyház immár évszázadok óta nem éli a szegénységet és ezért nem is találhatjuk most meg azt a szöveget, amely megfelelne. Mit tegyünk? Hát nekünk püspököknek e Zsinattól fogva, Jézus követésében, újra át kell élnünk a szegénységet, és akkor majd a következő zsinaton, az Egyházzal szóló határozatban, utólag beiktathatjuk a megfelelő fejezetet."

A II. Vatikáni zsinat Egyházzal szóló okmányába azért bekerült egy rövid, de nagyon figyelemreméltó szakasz: "Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét; az Egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása, ami az, hogy az üdvösség gyümölcseit szétossza. Jézus Krisztus 'mint Isten, szolgálai alakot öltött, kiüresítette magát (Fil 2,6) és érettünk, noha gazdag volt, szegénnyé lett' (2Kor 8,9). Ugyanígy van az Egyház is: jóllehet küldetésében rászorul emberi eszközökre, nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy saját példájával is az alázatosságot és az önmegtartóztatást hirdesse. 'Krisztust az Atya avégett küldte, hogy jó hírt vigyen a szegényeknek, gyógyítsa a megtört szívűeket' (Lk 4,18), 'megkeresse és megmentse az elvesztett' (Lk 19,10); hasonlóképpen az Egyház is szeretettel öleli át mindazokat, akiket az emberi gyengeség sújtott, sőt szegény és szenvedő alapítójának képmását ismeri fel a szegényekben és a szenvedőkben..." (LG 8).

Ez a szöveg természetesen nemcsak az ezt megfogalmazó püspökökre, nem is csak a papokra vonatkozik, hanem mindnyájunkra. Mindnyájunk feladata, hogy az Egyház a szegények egyháza és a szegényeket felkaroló gyülekezete legyen! Mikor lesz ebből valóság?

Szada, 1987

LIPIEN MIHÁLY

KARÁCSONYI TÖRTÉNET A ZSINAGÓGÁBAN

Darvas rabbi korábban mondogatta, hogy a szombat megünneplése, az igazából a szombati napon történik, a péntek esti szombat fogadás csak egy előkészületi szertartás. Amikor beszélgettünk, eszembe is jutott, hogy Jézus is szokása szerint szombaton bement a zsinagógába és felolvasására jelentkezett...

No karácsony napja szombatra esett, feleséggel Ibolyával egyeztetve elmentem a Hegedűs Gyula utcai

zsinagógába, ahol fél 10-kor kezdődött a szertartás (Darvas rabbi vezette). A bevezető reggeli ima véget nem érőnek tűnt. Szerintem már eltelt egy óra, mire a tóraszekrényből kivették az egyik tóratekeresztet (kettő volt benne) és ünnepélyesen a felolvasóállványhoz (bima) vitték, majd a jelen lévő zsidó férfiak többsége felolvasott belőle, de előtte és utána elmondta az ilyenkor szokásos imádságot. Aki alig tudott héberül, az legfeljebb egy mondatot kapott, aki jobban az egy vagy több "bekezdést". Amikor a felolvasó befejezte a felolvasást, körbejárt és mindenki nagy lelkesedéssel gratulált neki, amelyet kézfogással jelzett.

No ez megint legalább egy óra volt, így már a második óránál jártunk. Persze minden héberül. Csak azokat a részeket értettem, amikor azt mondták, hogy "baruk ata Adonáj... Elérkezett számomra a várva várt pillanat, amikor a tóratekeresztet ünnepélyesen visszavitték a tóraszekrénybe, közben mindenki - mint egy ereklyét - megérintette (a tóraszekrényből történő kivételénél is így volt). Én is így tettem a vállamra terített imakendőben (az elején kaptam, bár mondtam, hogy nem vagyok zsidó, de azt mondták, hogy akkor is kötelező). Miután visszatették a tóratekeresztet, meg nem szűnő hálaime kezdődött. Egyszer csak az előimádkozó odament a tóraszekrényhez és újra kinyitotta az ajtaját... Ekkor azt hittem elájulok. Ha a másik tóratekeresztet is kiveszik olvasására, akkor estére se érek haza. Szerencsére néhány ima után visszacsukta a tóraszekrény ajtaját és elhúzta előtte a függönyt. Ekkor kissé megnyugodtam, bár tudtam, hogy otthon igen kikapok ezért a közel 3 órás kiruccanásért. A tóraszekrény ajtajának bezárása után még volt sok ima, de éreztem, hogy - a zsidók Istenének legyen hála! - a szertartás vége felé közeledünk. Amikor végre visszaadtam az imakendőt, a samesz megkérdezte, hogy üdítőt vagy pálinkát kérek inni.

Úgy megörültem a magyar szónak, hogy azonnal pálinkát kértem. No az visszahozta a kezdeti hangulatomat és elmentem haza. Arról most nem írok, hogy Ibolya milyen szavakkal "dicsért" meg, a már régóta megterített ünnepi asztalnál...

KISS BÁLINT

INTERJÚ DOMBI FERENCCEL, EGY "MÁSKÉNT GONDOLKODÓ" PAPPAL

Az élményben felizzott eszme

- Sokat hallunk manapság az úgynevezett karizmatikus személyiségről. Véleményed szerint mi a lényege az ilyen embernek?

- A szavaknak nemcsak gondolatközlő, hanem közösségformáló szerepük is van. Sőt, elsődleges

szerepük a megértetés. Ezért oly fontos a fogalmak tisztázása.

Tágabb értelemben karizmatikus személyiség az, aki emberiség szélességű küldetés tudatot hordoz, és ezt nagy intenzitással, nagy szuggesztivitással képviseli. Az ilyen ember áldás (XXIII. János pápa) vagy átok (Hitler), a küldetés tudat tartalmától függően.

Szűkebb értelemben azokat nevezük karizmatikusoknak, akik olyan istenélményt éltek át, melyhez csak az apostolok első pünkösdi istenélménye hasonlítható. Következésképpen ezek az emberek tapasztalatból beszélnek Isten irtalmas szeretetéről és felszabadító erejéről.

- Saját pályafutásod során mennyiben sikerült ezen eszmények szerint dolgoznod, élned?

- 1976. október 4-én részesültem a pünkösdi istenélményben, amit karizmatikus körökben lélekkeresztségek is mondanak. Akkor e nap október első szombatja volt.

"Ahol a Lélek, ott a szabadság", mondja Pál a 2. Kor. 3.17-ben. A választási lehetőség a szabadság formális része. Tartalmi meghatározása így hangzik: Az a szabad, aki minden külső (politikai, társadalmi, gazdasági) és minden benső (kéjvágy, bírvágy, uralomvágy) kényszer ellenére tudja tenni a meglátott jót. E meglátott jó az objektív Jó-hoz viszonyítva nagyon széles skálán mozoghat. Keresztény ember vagyok. Számomra az objektív Jó a Jézus által elmondott és bemutatott Isten.

Az ember az Istennel való kapcsolatában két világosan meghatározható területet különböztethet meg. Az egyik a hitigazságok (dogmák) és a szertartások területe. Itt, ahogy Pál mondja, "tükör által, homályban látunk". A másik a gyakorlati szeretet területe. Itt lehetséges a "színről színre" látás azoknak, akik élő kapcsolatban vannak Jézussal az Ő lelke által. Itt a magatartás így fogalmazható meg: soha senkit nem szabad rosszindulattal bántani.

Mindig mindenkinek jóindulattal meg kell bocsátani. Segíteni kell a rászorulón függetlenül attól, hogy milyen hitigazságokat vall és milyen szertartásokon vesz részt. Az első területen a pluralizmus a helyénvaló. Sőt, a dogmák és a szertartások terén teljesen hiábavaló és reménytelen vállalkozás és az egyformaság erőltetése. Az egység csak a gyakorlati szeretet területén valósítható meg, a - nem bántás, megbocsátás, segítség - jézusi moralitás értelmében.

Isten csak egy van, de elgondolás Istentről annyi, ahány ember létezik. Jézusi szeretet is csak egy van, de erről hitelesen csak egyetlen elgondolás létezhet, ha nem tartjuk Jézust skizofrénnak, tudathasadásosnak. Ezért a nembántás-megbocsátás-segítés jézusi szeretet-eszmét gyarlón megvalósítók, de le nem tagadók, közelebb állnak egymáshoz még akkor is, ha hivatalosan különböző felekezetekhez tartoznak, mint az azonos felekezetbe tartozók, akik ezt az eszmét letagadják. Bár gyarló megvalósítója vagyok a jézusi szeretet eszméjének, egyedül ennek az egységesítő erejének

hiszek, s nem hiszek azoknak világos látásában, akit a "tükör által, homályban látás" területén erőltetik az egységre törekvést.

- Van-e tér ma az egyházban a "másként gondolkodó" papok számára?

- E kérdéssel nagyon nehéz helyzetbe hoztál. Nagyon meggyötör, hogy válaszzal meg ne botránkoztassak jószándékú embereket, s ugyanakkor benső meggyőződésem szerint válaszoljak. Homogén, szűk csoport előtt ez nem volna probléma.

De így, heterogén olvasók előtt aligha lesz válaszom mindenkinek megnyugtató. Kérem Istent, hogy az olvasókban is, bennem is gyűjtson megfelelő fényt, megértést.

Tisztázni kell valamit. Isten senkit sem hív püspöknek. Püspöki hivatal van, de püspöki hivatás nincs. Nincs olyan szeminárium, ahová püspöki hivatással rendelkezőket vennének fel. Még maguk a püspökök is csak akkor mondják Isten akaratával megegyezőnek, hogy püspökké szentelődjenek, mikor már kinevezték őket. Ekkor azért mondják, mert arra nevelődtek e téren, hogy Isten olyan, aki nem nekik közvetlenül, hanem feletteseiknek árulja el e szándékát.

Ez biztosan a valóságnak meg nem felelő gondolkodás. Nem Isten, hanem egyházi-állami hatalmasságok akaratának megvalósítói ők, mikor igent mondanak a szentelésre. Ha mindenáron bele akarjuk vonni ebbe az Istent, akkor itt Isgen "megengedő" akaratáról beszélhetünk csupán. Ez pedig egészen más, mint amit mi a "miatyánk"-ban imádkozunk, mikor ezt mondjuk: "Legyen meg a Te akaratod." Isten megengedő akarata mérhetetlen botrány forrása volt már a történelem folyamán. Megengedett kínzásokat, háborúkat, járványokat.

Volt mikor megengedte, hogy éretlen gyerek-embereket szenteljenek pappá. Bár Tőle eredőnek tartjuk magát a püspökké szentelést, nem varrhatjuk nyakába azt, hogy ezt vagy azt az embert Őmiatta szentelték püspökké. Azért merek így beszélni, mert tapasztalatból tudom, hogy Isten képes közvetlenül megszólítani embert. Engem is megszólított közvetlenül. Nyilván mást is meg tud szólítani. El sem tudom képzelni egyházi életpályavállalást másképpen. Hogyan és miért mondaná meg másnak Isten, ha velem valamit tenni akar, és nem nekem?

Tehát főpapi hivatás nincs. Namármost. Az Egyház jelenlegi struktúrájának féltékeny őrei azok a főpapok, akik azért főpapok, mert az őket kiválasztó ugyancsak nem Isten, hanem főpapok, nem tartottak attól, hogy főpapi hatalmuk, mely a történelem folyamán evilági hatalmak által duzzadhatott hatalommá, e kiválasztás által nem szenved majd csorbát. (Igaz, néha tévedtek.) Van Magyarországon egy karizmatikus egyéniség, egy piarista szerzetes.

Neve: Bulányi György. Ez az ember a háború után Debrecenben az egyetemistáknak volt a lelkésze. A Rákosi-rendszer előtt életfogytiglani börtönre ítélte, ilyen felirattal vezényelte ki a tömeget az utcára:

"Mindszentyt a lámpavasra, Bulányit meg magasabbra!" - Ez az ember nyolc nyelven beszél. Súlyos börtönévek után is a Kádár-rendszerben létrehozta azt a "Bokor" néven ismert bázisközösség-hálózatot, mely akadályá lett az Egyház elhalását zászlajára tűző ateista állami hatalom azon munkájának, melyet a jelenlegi főpapjaink egytől egyig oly nagy mértékben támogattak. Ez a P. Bulányi soha egyetlen hangot nem hallathatott az Egyház főpapjai által ellenőrzött területen.

Ellene bárki szót emelhetett. Ő soha vissza nem szólhatott. Mostanság olyan sajtóorgánumban jelenhetnek meg nyilatkozatai, melyeket főpapjaink egyelőre még nem cenzúrázhatnak. Meddig teheti ezt, nem tudom. Nyilván addig, míg az állam hatalmi szervei úgy látják, hogy főpapjaink nem árthatnak nekik. Bulányi minden nyilatkozatában hitet tesz a jézusi szeretet és az Egyházhoz való hűsége mellett. Mégsem adnak neki teret saját Egyházában. Sőt, megtiltották neki, hogy nyilvánosan fungáljon.

Amíg tehát ebben az Egyházban a fölülről, hatalmi szóval diszponáltság lesz csupán a módi, addig csak annyiban szabad itt másképpen gondolkodni, amennyiben ez nem készíti lelkiismeretfurdalásra az ország főpapjait.

- Mennyiben változott az Egyház?

- Meggyőződésem, hogy a megváltozott viszonyok urai is tökéletes segítőtársakat fognak találni főpapjainkban. Gondot csupán az fog jelenteni, hogy a nagykorúvá érlelődött hívek körében egyre többen rájönnek arra, hogy a templomba járásnál hasznosabbra is fordíthatják idejüket, s emiatt nem kell nekik a csendőrséggel számolniok. Azt meg előbb-utóbb úgysem fogják elhinni, hogy a templomba járásért jár majd nekik a Mennysorság. Persze, ez lassú folyamat. De nyugati példák eléggé előre világítanak ezen az úton.

Az Egyház már vagy 1500 éve válaszút előtt áll. Vagy rálép a jézusi nembántás-megbocsátás-segítés-szeretés útjára, és ekkor a hatalmi struktúrát fölvaltja majd a bizalmi struktúra, vagy pedig sodródik tovább a mindenkori állami hatalmasok cégéréként, mint templom, papfönntartó és szentségkiszolgáltató vállalat. Ha majd az elsőt választja, akkor mint hegyre épült város, a világ világossága lesz. Ha nem, akkor nem változik semmi.

- Milyen esélyek vannak a jövőre nézve? Milyen az utánpótlás helyzete?

- Tele vagyok reménnyel. Isten népe nem a szolgaság Lelkét, hanem a bátorság Lelkét kapta. Egyre kevésbé kell félnünk azoktól, "akik megölik a testet". Egyszerűen azon oknál fogva, mert ezeknek a testet megölő gyilkosoknak egyre kisebb a hatékonyságuk, s egyre kevesebben is lesznek. Nem azért lesznek egyre kevesebben, mert az Egyház szorgos munkával ezt már kikínálta volna, hanem azért, mert a józan észre ható Szentlélek a jóra nyitott szívekben nagyszerűen munkálkodik Egyházon belül és kívül egyaránt,

függetlenül, sőt a hatalmi struktúra ellenére. Egyre többen látják értelmetlennek, s ennek hangot is adnak, hogy miért kell kicsiny országunkban négy fegyveres testületet is fenntartani az amúgy is múlandó életünk védelmére, amikor úgysem akar bennünket senki sem bántani. Tele vagyok reménnyel. Álomom Jézus álma. A nembántás-megbocsátás-segítés mustármag mustárfává fog nőni, terebélyesedni, mert az elmúlt negyven esztendő szenvedése átsegített bennünket az üres hivatali tekintély imádatának súlypontjára, mely bálványimádás volt.

Lassan eljutunk oda, hogy az Egyházban sem lehet majd jól megélni annak, akinek se családja, se munkaviszonya nincsen. Eljutunk oda, hogy a tisztelendőség nem azért fog kijárni valakinek, amiről nem tehet, s a főtisztelendőség sem fog kijárni valakinek olyasmért, amiről még az Isten sem tehet, hanem azért, amiről maga az ember tehet. Eljutunk oda, hogy a magatartást elébe helyezük a szertartásnak, s egyre jobban rálátunk arra, hogy Jézus nem üzletkötés céljából jött közénk, vagyis, ennyi és ennyi ima, böjt után ennyi és ennyi égi kegy dukál, hanem azért jött, hogy Vele szövetségre lépve megvalósulhasson itt és köztünk az Isten Országa. Hiszem, hogy ez az álom, melyről nagy költőnk mondja: "...az álmok nem hazudnak".

Hiszem, hogy minden jószándékú ember "utánpótlás" lehet ebben az élő organizmusban, melyet úgy hívunk: Jézus titokzatos teste. Ez itt a földön az Isten országa.

forrás: Aréna, 1989. október 14.

KIRÁLY IGNÁCZ

INDULATRÓL KÖNNYEDÉN

Az ember óvatosan lépeget, ha bizonytalan alatta a jég vastagsága. Ebben a témában nem megyek oda, ahol vékony a jég, vagyis nem foglalkozom a számomra már ember alatti megnyilvánulásokkal. Vigyázni kell, nehogy behergelje magát az ember és maga is azt tegye, amit másoknál kritizál. Az indulat olyan köztapasztalati tényező az életünkben, mely a legocsmányabb megnyilvánulásokat is produkálhatja.

Ugyanakkor megnyilvánulhat elviselhető, kulturált, sőt humoros formában is. Azt tapasztaltam magamon, hogy amikor tartósan ronda beszédű emberek körében voltam, rám ragadt a beszédstílusuk útszéli szokása. Csak úgy, ösztönösen hasonultam a környezethez. Bizony, az indulat olyan érzést, lelki állapotot kifejező megnyilvánulás, mely akaratlan, ösztönös és kontroll nélküli. Amikor megtörténik. Előtte, utána, indulat mentes helyzetben tud az ember önkritikát gyakorolni. Ha nem akarok lejárátodni környezetem és magam előtt, akkor erre is oda kell figyelnem. Volt már úgy, hogy valamin nagyon begurultam és csúnyán elkanyarítottam magamat.

Gyorsan körül néztem, hogy remélem, senki nem hallotta meg! „A magyar nyelv az egyik leg figyelemre méltóbb szókinccsel rendelkező, melyből az idők folyamán vitathatatlanul a legszaftosabb átkozódásokat gyúrtuk össze.” (Lavati: A káromkodás anatómiája). Hallottam már azt is, hogy a lengyel-magyar barátság egyik közös jellemzője, hogy egymással versenyre kelhetünk az indulataink kifejezésének nyelvi formáit illetően. A lélektani tény azonban az, hogy a feszültséget oldani kell valahogy. Szóban is. Ez nem trágárság kérdése. A trágárság ugyanis egy koszos zsákutca csupán, mely a közvetlenség látszatában tetszelegve ocsmánykodik. Aki az online kommenteket megnézi, igazat ad nekem. Ami most engem érdekel, az az indulataink szitkozódó kifejezése. Az állatok viselkedésével foglalkozók azt is megkockáztatják, hogy az állatok is szitkozódhatnak, feldühíthetnek hanggal, gesztussal ki is fejezik indulataikat. Lépj egy macska farkára és meg tudod, miről beszélek. Nyávogás, karmolás mutatja, hogy így van. Most a reagálások szóbeliségén gondolkozunk el. Tettekben is van ilyen. Egyszer egy nagy indulatot kiváltó helyzetben az asztalos vésőt belevágtam a gyalupadba a sértegető orra előtt.

Veszélyes és veszélyeztető kirobbanás. Az indulat olyan, mint az árvíz. Ha nincs előre kiépített gátrendszer, mindent elsodorhat. Az emberi értelem mély bugyraiban ott lappangott régen is, és ma is ott van az indulat kifejezésének eszköztára, mely tettekben, szavakban, gesztusokban, sőt elnémulásokban, kivonulásokban is megmutatkozhat. Külső és belső gátak építése elengedhetetlen. 1355-ből származó Dubnici Krónikában olvashatjuk az első magyar írásos nyomát annak, hogy az akkor utált németek milyen indulat kifejezést hoztak ki őseinkből: „Vesztég légy, kurvanő fia németjel!”. Ez a kitörés a nép megnevezése nélkül beépült a magyar közbeszédbe is. Hogy mennyire jeleskedtünk indulati kifejezésekben, azt a tiltások, büntetések is mutatják. 1595-ben Máramaroszigeten megvesszőzésig ment a büntetés. 1711-ben Kőszegen „az ördögadtazás”, „teremtettetés” büntetendő. Kézdivásárhelyen még a halálbüntetést sem zárták ki! De a magyarral nem lehet kitolni! Kitalálták a szelídített indulat-kifejezéseket. Ugyan arra gondolva, finomítottan. „Árgyelusát” mondtak az arkangyal helyett. „Szomorúját” mondtak szentségít helyett. „Istállóját” kurjantottak az istennév kimondása helyett. A „terembúróját” kiáltották a teremtője helyett. A szakrális indulat-kifejezéseket elkenték, profanizálták és megúszták a büntetéseket.

Ma is így van ez. Vagy nincs is így? Emlékezzünk, hogy a kommunista időkben született filmekben, írásokban legalább egy istenes káromkodásnak is szerepelnie kellett. A magukat szocialista realista művészeknek mondó írók ocsmány fröcskölődéssel írták le az indulatos helyzeteket.

Talán vagyunk még néhányan, akinek kihullik kezéből a „szépirodalom” olyan kötete, mely útszéli stílussal,

naturalisztikus kifejezésekkel akar modern lenni. Nyelvi édesanyánkat lealacsonyító indulati kifejezések az „egyszerű emberek” életének sajnos részévé váltak. „Ami szívemen, a számon” mondata remélem nem igaz. Ami a számon, ahhoz képest szebb, értékesebb, ami a szívemen van. Emlékszem, hogy a csepeli csögyárban a melósok egymás közötti kommunikációs stílusa bezzeg visszafogottá vált, mikor a főnökkel beszéltek. Illendőségéből. Ha emberi minőségéből beszéltek volna így, akkor ez maguk között, a melós környezetben is így lett volna. Tud az ember normálisan is reagálni, ha akar. Kifejezéseinkben megmutatkozik emberi minőségünk. Mondd meg, hogy indulatodat hogy fejezed ki és megmondom ki vagy. Együtt működésünk folytatása érdekében ajánlott, hogy tompítsuk az éleinket. A szomszéd néni azt mondja, hogy „az anyja bundás kenyerit!” Egyik ismerősöm „a kuruc életbe” kívánja a problémát. Ilyen a „basszus”, „a kutya fáját”, a „nagy túró”. Igen. A jó szándékú változtatásnak megvan a lehetősége. Az emberen magán fordul, hogy hogyan fejezi ki indulatait.

A boldog emlékü Márton Áron püspököt szadizták a román szekusok. Erőszakoskodtak vele és ő nagyon begurult. A vele börtönösködő paptársa szerint elkanyarította magát a szent életű püspök: „Azt, a szemed világát!”. A románul is beszélő papnak kellett elferdítve fordítani az indulatos kifejezést, hogy nagyobb baj ne legyen. Egyszer Halásztelken Dombi Feri bácsival kínlódtunk valaminek a javításával. Csak nem akart sikerülni. „Szidom az anyád!”- dördült el az atya. Sokszor hallottam Bulányi atya indulatos mondatát: „A fészkes fityfenébe!”. Ilyen szentéltre törekvő emberek hatottak rám, hogy tartsam kordában indulataim levezetésének eszköztárát. Otthon, gyermekkoromban más hatások is értek. Édesapám legdurvább mordulása az volt, hogy „A vénánti szarja le!” Kerestem ennek erdélyi eredetét és értelmét, de nem találtam, pedig székelyéknél is nagy kínálat van ez ügyben. János bátyám volt otthon a proletáriátus nyelvi megjelenítője, mikor dühében azt mondta, hogy „a bárcabitorló életbe!”. A mi finomlelkű édesanyánk ebben is szelíd volt. Ő volt az, aki egyszer gyermekeinken megbotránkozott, mert lehülyézték egymást: „hallottad ezt fiacskám?” Őt is indulatossá tudtuk tenni, mikor mi voltunk kis kölykök. Ekkor emelt hangon mondta: „A csuda fogja meg a dolgokat!” Ilyen hatások hogyan segítettek indulataim kifejezésében? Lépegetéssel változtam. Tudatos küszködés és önnevelés is volt ebben.

Kezdttem egy szalonképességet szándékoló, átfogalmazott kifejezéssel: „A kuruc életbe!”. De ez hamar átbillent az eredetibe. Anyázás mindig adta magát: „Az anyád keservit!”. Ez néha leváltódik játékosabb, a Tizedes meg a többiekben Sinkovits által mondott, érzelmileg olyan jól elnyújtható mondatba: „Hogy az a jóóó moszkvai nagynénikéd!”. Szóval a női szavak mellett maradtam eddig. „Az anyád ne sirasson!” kifejezésem is ezt mutatja. Figyelem a

hozzám közel állókat. Mit mondanak, ha a kalapáccsal az ujjukra csapnak? Egyik barátom nem bántja a bajok anyját, nagynénjét, hanem azt mondja, hogy „A rohadt életbe!”.

Drága Jézus, mit szölsz ezekhez? A Biblia tele van hirtelen fellobbanó heves érzelmi megnyilvánulásokkal. A héber ká'a azonban nem csak negatívumokat jelent, hanem Istennek népe iránti ragaszkodását, akkor is, ha ez büntetésben nyilvánul meg (4 Moz. 25, Zsolt 79,5 stb). Istenük indulata a zsidó nép érdekében gerjed fel. Mikor megenyhül indulata, akkor szabadít, megbocsát (Ez 16,42, Joel 2,18). Ilyen vallási hagyományba születő Jézus, mit tanácsolsz? Az világos, hogy te is kifejezted indulataidat.

Szegény Péter megkapta a lesátározás durvaságát (Mk 8,31-, Mt 16,27-). A kardokkal előhuzakodó, teljesen és tartósan értetlen tanítványokat is lehurrogta az „Elég!”, elég legyen. (Mk 9,34). No, a Heródes sem tehetette ki az ablakba, mikor titulusát megkapta: „Mondjátok meg annak a rókának...” (Lk 13,32). Számomra ezek azt sejtetik, hogy nem szégyen az, mikor indulatba jön az ember. Ahogyan és amivel ezt lereagálja, az lehet szégyene és lehet emberi minőségének is a megmutatója.

VINCZE ENDRE

CSALÁD ÉS TÁRSADALOM

A nagycsaládos szülő vissza-visszatérő problémája és dilemmája: vajon társadalmilag hasznos tevékenységre tette-e fel élete legjavát? Munkájára ugyanis általában nem kap pozitív visszajelzést, elmarasztaló megjegyzéseket annál inkább.

Egyfelől átéli, hogy alig tud megadni valamit a gyermekeinek mind abból, amit szeretne és elengedhetetlenül fontosnak tart, mert szükségszerűnek ismer fel - s itt nem anyagiakról van szó elsősorban. Másrészt nap mint nap tapasztalja a társadalom érzéketlenségét és közönyét magánéletében, munkahelyén és a hivatalos helyeken.

A gyermek alapvető szükséglete a szeretet: "Szeretném, ha szeretnének, s lennék valakié, lennék valakié!" Nem tudja mindenki ilyen gyönyörűen kifejezni, mint Ady, a gyermek pedig nincs is tudatában annak, hogy mi hiányzik neki, de ha nem kapja meg, infantilis marad, és tönkre mehet a felnőtt élete, antiszociálissá és bűnözővé is válhat.

Ezért szeretné a szülő "anyanyelvi szinten" megtanítani a gyermekét szeretni, mert szeretetet adni csak az tud, akit előbb szerettek! S a szeretet hiánya miatt születtek meg századunk népbetegségei: az elidegenedés, az egoizmus, a fogyasztói életszemlélet.

A legtöbb modern ember alapvető érzése a szorongás. Legyen gazdag vagy szegény, képzett vagy tanulatlan, keleten vagy nyugaton élő, minden ma élő ember

szorong. Mitől? Háborútól? Világpusztulástól, ökológiai katasztrófától, vagy éppen önmagunktól, technikai fejlettségünkötől, erkölcsi feslettségünkötől szorongunk? - A szorongásnak nincs tárgya, ezért nem tudjuk megfogalmazni, pedig már az is nagy könnyebbség lenne, ha legalább meg tudnók határozni, hogy mitől szorongunk tulajdonképpen.

Az ember kínjában kieszél valami okot, amitől aztán retteghet, pl. a "háborús félelmet", de ez eltereli a figyelmét arról a sokkal kísértetiesebb tárgyaltan szorongásról, ami benne van.

A szorongás ellentéte az elrejtettség: a gyermek, ha anyja karjaiban pihen, nem szorong, oltalma ott biztos. Még a légmentes pincében sem szorongott, pedig egy világ dőlt össze körülötte. Az elrejtettséget nem a külső védelem jelenti, hanem az embert körülvevő szeretet. A külső védelem elháríthat bizonyos látható, megnevezhető veszélyeket, de a bizonytalan, láthatatlan, megnevezhetetlen szorongást egyedül a szeretet tudja legyőzni. "A szeretetben nincsen félelem" - mondja az apostol (1Jn_4,18).

Így hát az, ami után a modern ember leginkább és legmélyebben vágyik: az elrejtettség. Ugyanis éppen ezt veszítette el. Jóllehet ismer minden külső védelmi berendezést a veszélyek ellen, de nélkülözi az elrejtettséget.

Az ideg orvosok és pszichiáterek egyik leggyakrabban használt fogalma az "elhagyatottsági komplexus" és a depresszió. Ezek akkor fejlődnek ki valakiben, ha kisgyermekkorban túl kevés anyai szeretetben és gyöngédségben volt része, illetve felnőtt korban sok sikertelenségi élményt élt át, nincs célja, hivatástudata, megbicsaklik az önmegvalósítása. Lelkileg elhagyatottnak érzi magát, szorongás tör ki benne, és ez a legkülönbözőbb jellemzavarokhoz vezet. A hiányzó anyai elrejtettség helyébe a legvadabb dolgokat hajszolja, hogy azok pótbiztonságot nyújtsanak. A biztonság utáni vágy féltucat biztosítás megkötésére, anyagiak megszerzésére, érzelmek megvásárlására ösztönzi, de miközben biztonságot keres, szorongást talál, hiszen a megszerzett javakat is védeni és biztosítani kell. Pénz, szenvedélyek, szexualitás megszerzése, kiélése csak átmeneti biztonságot ad, s elodázza a problémát.

Ezt ismeri fel a gyermekét szerető szülő, s ettől szeretné megóvni, de ehhez szinte minden idő kevés. Mert a nevelés nem nevelői intelmek kinyilatkoztatásából áll, hanem egy életforma kialakítása és fenntartása, üzemeltetése révén valósul meg. Nem elég elvenni, megtiltani valamit, kiirtani a rosszra hajló vágyakat (nem is lehet), hanem alternatívát kell felkínálni, adni valamit, és a gyermeki spontán kibontakozási törekvéseket biztos mederbe terelni.

Sok kirándulás és sok utazás, sport, művelődés, kulturális tevékenységek, zene, tánc, képzőművészet, nyelvtanulás, iskolai munka segítése, gyermekünk baráti körének és közösségének kialakítása,

gyerekzsúrok szervezése egy intézménynél külön fizetett munkaerő nem is kevés munkája lehetne. S akkor az infrastruktúra kialakításáról és működtetéséről még nem is beszéltünk, amire egy másik munkaerőt kellene felvenni: építkezés, lakásfelújítás, berendezések karbantartása, javítása, barkácsolása, kertművelés stb. Házimunkák végzése, mint a főzés, mosás, takarítás, kisgyermekellátása, etetése, fürdetése, vigyázása, orvoshoz vagy játszótérre vitele minimum egy harmadik munkaerő a nagycsaládban. S emellett legyen kihez odamenni, elbeszélgetni a gyerekek, négy szemközt a szülővel, mintha csak egyke lenne... - bizony mindezt a két szülő teszi a nagycsaládokban, miközben mindketten egy teljesen más profilú szakmában dolgoznak a megélhetésükért.

A legtöbb nagycsaládos szülő megkeresi a lehetőségét, hogy időt nyerjen a gyermekei számára s a nevelés hatékonysága érdekében. A társadalmi környezet a legkritikább esetekben partner ebben, sőt véleményével és adminisztratív intézkedésekkel inkább akadályozza ezeket a törekvéseket, ahelyett, hogy ösztönözne rá. Élősdinek nevezik a sokgyerekeseket, akik a dolgozó többséggel tartatják el magukat. A többlet-igényt nem ismerik el (ne csináljon annyi gyereket, ha nincs rá pénze!), a külön juttatásokat pedig segélynek nevezik (szociális-, nevelési-, gyermekgondozási-, anyasági segély stb), s igen megalázó feltételekhez kötik: kérni kell írásban, igazolásokat beszerezni a rászorultságról, órákat várni a hivatalok előszobáiban, míg véleményezik, elbírálják, aláírják, az összeget kiírják és egy másik épületben újabb sorban állás után kiadják a pénzt.

Messzire vezetne közgazdasági, demográfiai, ökológiai, szociológiai fejtegetésekbe bocsátkozni, hogy helyreállítsuk az értékrendszert a család javára. Hála Istennek, megteszik mások, szakavatottabbak.

Tény, hogy az élet, az emberi lét fenntartása, folyamatossága mindent megelőző érték. Az élet átörökítése, újszülöttek táplálása-fölnevelése minden történelmi korban munkát, áldozatot, anyagi, szellemi, érzelmi, erkölcsi "ráfordítást" követelt a felnőtt nemzedéktől. Becsületes közgazdászok számolnak a JÖVŐT szolgáló ún. F (futurum) faktorról, amit a jövő beruházásaként tekintenek. Ezt az F-faktort soha nem fordíthatták a népek saját céljaikra-szükségleteikre, sem fogyasztásra, sem egyébre.

Theodor W. Schultz Nobel-díjas amerikai közgazdász meglepő fejtegetést közöl az "emberi tőkéről" (human capital): a nemzeti jövedelem növekedése csak kisebb részben függ a tőke és munkaerő egyszerű mennyiségi növekedésétől. Nagyobb mértékben egy minőségi tényező a meghatározó: az emberi tudás és szakértelem s az ebbe történő beruházás hozama, hatékonysága, megtérülése jóval nagyobb, mint a "nem emberi" tőkeberuházásoké. Schultz a "jövő beruházásaként" fogalmazza meg a családot: "A háztartás, a férj és feleség által történő gyermektőke-felhalmozás a gyermek kihordásával kezdődik, és tartalmazza az

egész gyermekkoron át tartó nevelési folyamatot... A gyermeknevelésnek ára van. Az iskolaköteles kort el nem ért gyermekek is már az emberi tőke valamilyen formáját alkotják... A gyermekek iskolakötelezettsége - akár kulturális, akár jogi értelemben - a jelentős költségtényezők között szerepelnek... Az emberi tőkébe való bruttó beruházásba beletartozik a megszerzés és a karbantartás költsége. E beruházások közé számít a gyermeknevelés, a táplálás, a ruházás, a lakás, az orvosi szolgáltatások és a saját idő felhasználása...."

Ezek után logikus az állítás: az F-faktor fölélése az utódnemzedék rovására nem más, mint a jövő kirablása. Tragikomikus az, hogy akik az F-tényező megdézsmálása révén jutnak jogtalan előnyökhöz, ezt nem is érzik helytelennek, mert az F-faktor nem is részesül törvényes védelemben, amint a legfőbb érték, az ÉLET sem részesül törvényes védelemben: gondoljunk csak az abortusz körüli vitákra. Sőt, sokan "alapvető emberi jogaik" közé sorolják, hogy szabadon rendelkezzenek életükkel is, szabadon döntsenek továbbadásáról vagy tovább nem adásáról, a nem kívánt terhesség erőszakos megszakításáról, s hogy szabadon használhassák, fogyaszthassák, akár elfogyaszthassák a jövőt illető minden egyéb anyagi, szellemi, erkölcsi értékeket is. Törvénytisztelő, magukat becsületesnek tudó, tisztalelkiismeretű állampolgárok lehetnek ezzel együtt.

Ákik ma akarva-akaratlan megvámolják a jövőt - elsajátítván, megdézsmálván az F-faktort, a jövő beruházásait szolgáló értékhalmozást -, meglehet, a legkevésbé sem akarnak élösködni másokon. Hogy mégis jogtalan előnyökhöz jutnak, az a modern társadalmak - könnyen végzetessé váló - szerkezeti hibájából következik. Az utódlás költsége-fáradtsága-felelőssége tisztázatlan, elemi gondjai, feltételei rendezetlenek, megoldatlanok. Az utódnemzedék költsége csak részben társadalmisított, a nevelés családbeli költségeinek jóval nagyobbik részét a szülői munkabér fedezi. Így önnön szándékától függetlenül "kizsákmányoló" szerepbe kerülhet a gyermektelen, az egykés s részben még a kétgyermekes is.

Demográfiai oldalról egy tényt szeretnék felemlíteni: századunkban a népesedési arányszám Magyarországon évről évre csökkenő tendenciát mutatott, s 1981-től kezdve már abszolút értékben is csökkent az ország lakossága, az első évben 2000-rel aztán 20_000-rel, s ez egyre növekszik; ezzel párhuzamosan a társadalom előregszik. Pedig gazdasági szempontból minden érték forrása az élömunka. Fogyó, előregedő társadalomban folyamatosan zsugorodik az élő-munkabázis, miközben csökken a termelőkorúak, s jelentősen nő az időskorú eltartottak aránya, tehát azonos technikai és szervezetségi szinten - más társadalmakhoz viszonyítva - szükségképpen és folyamatosan csökken az életszínvonal is. Az élet szűkített újratermelése a társadalomban az értékek szűkített újratermelését eredményezi.

SIMONYI BÉLA

HAT ÉVTIZED MÚLTÁN

INTERJÚ A 80 ÉVES

MERZA JÓZSEFFEL

(I. RÉSZ)

Mondj valamit a korai évekről!

Kereken száz évvel ezelőtt, a boldognak mondott békeidő utolsó előtti évében, tehát 1912-ben, egy 18 éves fiatal lány férjhez ment egy 23 éves fiatalemberhez, aki az ungvári tanítóképzőtől frissen megkapott oklevelével az alsóránai elemi iskolában kapott állást. A Révai lexikon szerint a településnek az 1900. évi népszámlálás szerint 1403 román és 450 német lakosa volt. Szüleimnek – mivel róluk van szó – nevük alapján örmény őseik voltak, bár erről soha nem beszéltek. A 17. században Magyarországra települt népnek erős magyar identitása lett, így nem csodálom, hogy apám 1919-ben nem volt hajlandó levenni az osztályterem faláról az ország addigi térképét. Meggyőződése miatt nem tett esküt a román királyi kormányra, ennél fogva elvesztette állását, tanítói lakását, és öt kis gyerekével a csonkának nevezett országba költözött. Tokajban élő anyai nagyapám fogadta be őket addig, amíg végül sikerült megkapaszkodnia a háború által okozott földindulásban, még a határ lezárása előtt. A megmaradt ország ugyanis nem tudott befogadni több menekültet. Máramaros megyében maradtak a szülők, testvérek, rokonok majdnem száz százalékban.

Apám Rónaszéken született, anyám Aknaszlatagon. Külön tudomány lenne a rokonság leírása, mivel ezeken a településeken változó arányban laktak magyarok, románok, németek, zsidók, ruszinok és szlovákok. Rónaszék színmagyarnak számított, Sugatag úgyszintén. Vallás szerint főleg római és görög katolikus hívek éltek itt. Egyes helyeken nagyobb ortodox tömb volt található, a reformátusok és evangélikusok aránya kicsiny volt, viszont Aknaszlatina lakosságának harmadrészét, egészen 1941-ig, zsidók alkották. A haszid Elie Wiesel többit tudna mondani erről.

A történelem alaposan megviselte ezt a területet. A Magyarországról leválasztott Aknaszlatina először Csehszlovákiához tartozott, majd 6 évig újból magyar lett. Ezt követte 1944-től a szovjet megszállás, amely után, 1991-től Ukrajna részévé vált. A lakosság ily módon már az ötödik állampolgárságot viseli. Apám még csak a múlt század fordulóján jelenlévő ukranofil mozgalommal találkozott, mivel osztályfőnöke, Volosin Ágoston paptanár, egyben a tanítóképző igazgatója, az ukrán mozgalom ismert alakja volt, akiből a háború után később átmenetileg az Ukrán Nemzeti Tanács vezetője lett. Az állami hovatartozás változásai a pánszláv meggyőződésű embereket sem

kímélték. Volosint a szovjet rendszerben elismerés helyett 20 évi börtönre ítélték, és tudomásom szerint fogságban, a butyrki börtönben halt meg.

Mindezt azért érdemes megemlíteni, mert sejteti a monarchiában meglévő nemzetiségi, szeparatista áramlatokat, amelyek a háború végén, a nagyhatalmi döntések után szabad teret kaptak, és nemcsak az egyszerű emberek, hanem a politikai szereplők sorsa is hosszú időre kiszámíthatatlanná vált.

Szüleim az egyszerű emberek közé tartoztak, és '19 után a létért kellett küzdeniük. Álláskereső útja során apám Szomolyán, Mezőkövesden és Tokajban próbált megmaradni, mígnem eljutott Sárospatakra, és az ottani adóhivatalban kezdett felfelé kapaszkodni a hivatali ranglétrán. Nagyjából tíz év alatt valamelyes anyagi biztonságra tett szert, és szerény házépítésbe is belevágott. A pénzügyi helyzet erősítése érdekében anyám – akkoriban nem túl gyakori módon – munkát vállalt, és a nagytrafikban dolgozott. Egy kis szülő egészítette ki a jólétet, hogy beilleszkedjenek a Hegyalja társalmába. A gyerekek szépen nőttek, anyám példás rendet tartott közöttük. Az öt lány polgári iskolába járt, amint az szokásos volt a kishivatalnokok családjában.

Ebben a környezetben jelentem meg egyetlen fiúként, a legfiatalabb élő gyermek után 14 esztendővel. Nincsenek ismereteim arról, hogyan vártak engem, azt viszont tudom, hogy apám nagyon boldog volt, hogy hetedjére fiúgyermeke született. Az akkori fényképek egy csizmás, körhajat viselő gyereket mutatnak, akit apja az udvaron lévő asztal tetejére állított, így egyforma magasak voltunk. Egy másik képen anyám mellett állok télen, a lakás lépcsőjén. A hátunk mögött, a bejárati ajtón a területi revíziót követelő fémplakett „Nem, nem soha!” felirata látszik megfelelő rajz kíséretében.

Az első öt gyerek hamarosan elvégezte az iskoláit, volt, aki még otthon maradt, de ketten már dolgoztak: egyikük a helyi orvosnál segédkezett, a másik az ügyvédi irodában lett kezdő tisztviselő. A lányok a fiatalság gondtalan éveit éltek. Megvolt a társaságuk, kirándulni jártak, a Bodrogon úszkáltak, báloztak, kemény téli hidegben körömcipőben. A megyeri tengerszemnél vettem észre, hogy tudok füttyölni, egyébként pedig mindent megtettem annak érdekében, hogy nagyfiúnak tűnjek. Kifejezett vallási emlékeim nincsenek azon kívül, hogy ma is látok a katolikus templom jobb hajójában egy szép festményt Correggio vagy Tintoretto stílusában a pásztorok imáadásáról. Lehet, hogy nem így van, de én erősen így látom. A templom eredeti stílusának helyreállítása után a kép eltűnt.

Öt év után Kecskemétre költöztünk, mivel ott jobb anyagi körülmények ígérkeztek. Az 1942 őszéig tartó újabb öt év már bőséges élményanyagot hozott. Rövid ideig a kertvárosi részben laktunk, de hamarosan a körutak által határolt belső részben találtunk végleges

lakást. Időrend nélkül, témánként sorolom fel emlékeimet.

Rövid óvoda után a Hoffmann János elemi iskola tanulója lettem. Hétéves koromban voltam elsős, mivel egy nap miatt csak egyéves késéssel kezdhettem az iskolát. Jó tanuló voltam, már korábban is folyékonyan tudtam olvasni, magyar történelmi elbeszélések, napi- és hetilapok, May Károly-könyvek voltak mögöttem. Történelmi ismereteket a Vasárnapi Könyv 1912-1918-ig terjedő bekötött évfolyamaiból szereztem, s ezekből az Élet és Tudomány szintjén szedtem össze hasznos természettudományos tudnivalókat. Érdeklődve olvastam az első világháborúról folyamatosan közölt tudósításokat, amelyek hamarosan jelen idejű történetbe hajoltak át Kárpátalja, Észak-Erdély, majd Bácska visszacsatolása folytán. Az utcákon katonai egységek jelentek meg, német és olasz csapatok vonultak kelet felé, fogatolt tüzérség alakulatait láhattuk, katonavonatok vagonjai töltötték meg az állomásokat.

Az idő haladtával a sajtó kínálata is változott. A Saád Béla által szerkesztett, ma keresztény polgárinak tűnő Új Nemzedék mellett megjelent a mérsékeltnek látszó Vasárnapi Újság, amely képekkel és térképekkel tudósított a hadi eseményekről. A nagyalakú, németbarát Signalban színes képek voltak a hadi eseményekről. Mai fejemmel formájában és jellegében leginkább a Szovjetunió című sajtótermékhez tudnám hasonlítani. Elég rendszeresen olvastam Rajniss Ferenc testvér hetilapját, a Magyar Futárt, amely keményen revizionista és zsidóellenes újság volt. Ezek az anyagok jól tükrözték azoknak a rétegeknek a kifejezőmódját, amelyek az Erdélyi induló dallamára a „Nézd a vén zsidót, hogy húzza a melót” szavakkal kezdődő és „itt meg kell döglennünk” végződésű nótát fűjták. Ilyen szerkezetű dalt, egy évtized múlva, Recsken is intonáltak az örök. A 8-9 éves fülemben ma is benne van dallam és szöveg, és mivel feleségem, Kati is tudja – pedig az ország másik széléről és más szociális környezetből származtunk –, szeretném megkérdezni a mai nyolcvanéveseket, hogy ki *nem* ismeri vagy *nem akarja* ismerni ezeket a vészjósló énekeket.

Nem akarok túlságosan sietni, hiszen még legalább négy gondtalan évem van hátra addig, amíg 1944 késő őszen, a miskolci Szent Anna templombeli miséről kijövet orosz katonák és fegyverek fogadtak minket. Egyelőre még a kecskeméti elemi iskolába járok, hiszek abban, hogy Jézuska hozza a karácsonyfát. Két nővérem férjhez megy. Az egyik férje kántortanító Boldogkőváralján, de nemsokára karpaszományosként az orosz frontra kerül, ahonnan színes rajzokat, beszámolókat küld haza. Egy nappal a bezáródás előtt kimenekül a Don-kanyarbeli harapófogóból. A másik sógorom nem kerül el a fogságot, csak éppen nem ott, hanem Pilisszentlászló térségében válik rabba. Így aztán több éves hadifogság vár rá, amelynek során – szerinte – meggyőződéses kommunistává válik. Ne bolygassuk, az én életrajzomat kell megírni.

Visszacsatolják Kárpátalját, Észak-Erdélyt, majd Bácskát. Három szabad nővérem Máramarosszigeten és a Visóvölgyben dolgozik polgármesteri hivatalokban. Az anyaországból érkező hivatalnokok tevékenységét szakembereknek kellene feldolgozniuk, tízéves fejemmel gyanakodva néztem az olasz katonák legyeskedését a lányok körül. Benito és Enzo neve maradt meg a fejemben. Nem ok nélkül, bár egy nem tervezett gyerek apja magyar volt. Teleki Pál egy megbízható román tisztviselőt igyekezett megvédeni Kolozsváron, sikertelenül. Ebbe a bonyolult témába nem megyek bele, mert nem vagyok történész, de ha körülnézünk, akkor a legváltozatosabb, ellentmondásokkal teli eseményeket láthatjuk, amelyeket hovatarozásuktól függően értelmeznek még a szakemberek is, nemhogy az indulattal teli szereplők. Kassai sógorom, aki élete első kétharmadát, veszélyben is vállalva magyarságát, szülővárosában élte le, a háború után azt mondta nekem, hogy jobb volt a Benes-féle demokrácia, mint a Horthy-rendszer. Ezt mondta. Kéretik figyelni, egy tíz-tizenkét év körüli gyerek emlékezését olvassák.

Az előrehaladás érdekében azért el kell mondanom, hogy mivel is foglalkoztam az elemi iskola megkezdése idején. Mindenekelőtt rengeteg, különböző típusú ponyvaregényt olvastam a filléres és pengős kategóriából. Kecskeméten olyan házban laktunk, amelynek udvarában varroda volt, és én tudtam, hogy a lányok melyik szekrény tetején tartják az őket érdeklő irodalmat. Egy nagyobb lélegzetű beszámolóban hatalmas spektrumát tudnám felsorolni szerzőknek és címeknek, döntő többségben angol-amerikai szerzőktől származó detektív- és – ma így mondanák – western történeteknek. Azt nem tudtam, hogy P. Howard nem angol volt, de elégedetten olvastam az 1 pengős Nova-kiadásokat, amelyekben Leslie Charteris jóvoltából az Angyallal ismerkedhettem meg, hetven évvel ezelőtt. Voltak még 28, továbbá 40 filléres, félpengős és drágább regények a bestsellerekig, Cronin, Bromfield, Sava, Knittel és mások művei. Magyar szerzőket nem szerettem olvasni, mert megítélésem szerint ebben a kategóriában gyengék voltak. Kedveltem ugyanakkor a jó gyerekmeséket, elsős koromban jutalomként kapott Benedek Elek-meséket, Rákóczi korabeli történeteket, Collodi Pinocchióját. Rendszeresen figyeltem a Rákóczi út elején lévő könyvesboltot, mivel alkalmanként jó katalógust adott ki. Onnan ismerem Darvas József Elindult szeptemberben című könyvét, és ott vettem meg – hogy témát váltsak – Fenimore Cooper néhány indiántörténetét, amiket majd Miskolcon fogok kiegészíteni öt kötetre. Moziba apámmal jártam, és nagyon szerettem a Tarzan-filmeket, amelyekben Johnny Weissmüller úszott versenyt krokodilokkal, birkózott tigrisekkel és repült bravúrosan a levegőben egyik fáról a másikra. Láttam filmet Liszt Ferenc életéről, megismerkedtem a még fiatal Páger Antallal (Beáta és az ördög), képtoredéket örök az Egy asszony három élete című – hihetően sikerfilmből – Charles

Boyer és Bette Davis főszereplésével. Talán még az Oz említendő, amely akkortájt került vászonra.

Mindezt a változatosság kedvéért mondom, hogy elképzelhetővé tegyem, mi mindent kínált az élet akkor, amikor ágyúk vonultak a frontra a városon keresztül, munkaszolgálatosok dagasztották a sarat, és anyám nem vette meg Karácsony Benő Napos oldal című regényét a máramarosszigeti főtéren, pedig nagyon szerettem volna. Ma is látom a puhafedelű könyvet, homályosan a borítón lévő képet, de hát '43-ban már infláció volt, a könyv 10 pengőbe került, és a szerző hamarosan Auschwitzban végezte.

A keresztény Magyarországon éltem. Néhány éve volt az eucharisztikus világkongresszus, amely jelentős vallási imázst mutatott rólunk a nagyvilágnak. Van néhány amatőr képem valahol, ezeken a nővéreim is szerepelnek, hiszen ők már az Emericana tagjai voltak és rendezvényeken is megjelentek. A lelkesültség hangjai elnyomták a kritikus véleményeket, én azonban minden kommentár nélkül őrzöm egy idelátogató francia újságíró észrevételét, amelyet igaz, de roppant ízléstelen, s ezért téves módon fejezett ki. Nincs értelme bárkiket is sértegetni, elég ha elmondom, hogy nem volt nehéz átlátni egy Potemkin-ország vallásosságán.

Boriska néni tanított hittanra, az elsőáldozási emléklapon is az ő aláírása látható. Katekizmust és bibliai történeteket tanultunk, jó feleleteimet szentképekkel jutalmazta. Póta Aladár karnagy úr egyházi énekeket tanított az iskolásoknak. Minden csütörtök délután a nagytemplomban gyűltünk össze, és a gyakori ismétlés folytán könyv nélkül tudtuk a „Szent vagy, Uram” alapvető énekeit. Ma is tudom. Tanulás után, mint gondtalan gyerekekhez illik, biciklivel üldöztük a patronos játékpisztolyoktól megrémült lányokat. Apámmal a Barátok templomába jártunk, mert a nagytemplom barátságatlan volt nekünk. Ica nővéremnek rendszeres gyóntatója volt, és bár a rendház és a templom ferences volt, ő kármelitának készült. Nézegettem a füzeteit, amelyekbe lelki olvasmányait írta. Érdekesnek találtam a feljegyzéseit, lemásoltam néhányat. Kempis Tamás bekezdéseire egészen jól emlékszem. Később a zsámbéki rendházba került, és jó ideig nem láttam őt.

Apámmal rendszeres jártunk templomba. A bal oldali hajó felső részében volt az állandó helyünk. Onnan nem láttam az oltárt, de ez nem zavart. Amikor gyűjtésre került sor, apám egy kétfillérest tett a kezembe, hogy tegyem be a perselybe. Egyszer megkérdeztem, hogy miért csinálja ezt. Zsebpénzem ugyanis sohasem volt. Azt mondta: azért, hogy szokjam meg, hogy mindig adni kell valamit, ha kérik. A tevékenység anyagi kihatásának leírására azt kell tudni, hogy akkoriban tíz fillérért három szép nagy zöldpaprikát lehetett kapni a piacon: „Hármat tízért, hatot húszért” – skandálták a kofák a piacon.

A ferences vonzásnak irodalmi következményei voltak. Előfizettem az Isten Dalosai című újságra (heti vagy

havi megjelenésű volt, nem emlékszem), rendszeresen vásároltam a Ferences Világmissziók füzeteit, idők folyamán legalább negyven összegyűlt. Rövid regények, útleírások voltak bennük, beszámolók a japán és kínai missziók életéből, a távol-keleti gondolkodásról. Leírták a térítés gondjait, különösen a háborús időkben. Volt egy olyan füzet is, amelynek az volt a címe, hogy „Vörös csillag Kína felett”. Arra különösen vigyáztam, és Miskolcra költözve a padláson dugtam el, hiszen hamarosan orosz megszállás következett. Apám még a Margitvirágok című újságot is vásárolta, mivel abban az időben alakult ki Bogner Mária Margit tisztelete, és az újság az ő boldoggá avatását szorgalmazta. Kaszap István érdekében is sok mindent megmozgattak. Csávossy Elemér kis könyvet állított össze, amely kilencedre való imádságokat és életrajzot tartalmazott. Legalább háromszor végigvettem ezt a könyvet, rendkívül komolyan végezve a benne lévő elmélkedéseket.

Minden pénteken lámpát gyújtottunk a szobában lévő Jézus szíve-szobor előtt, néha kedden délután is, hiszen a keleti hagyomány szerint Jézust nagycsütörtöknél korábban ítélték el. A pénteki napon anyám általában bőjtös ebédet főzött, amelyet ízetlensége miatt nem szerettem, de hát meg kellett enni. Októberben és novemberben apám egy agyonhasznált könyvből olvasott esténként néhány oldalt. Az egyik könyv Labouré Szent Katalin és a csodás érem tiszteletére íródott elmélkedéseket tartalmazott. A szenttel majd bő harminc év múlva fogok találkozni a *Rue du Bac* kis templomában, mivel a hagyomány szerint Mária ott ült egy fotelben. Az október hava című füzet önmagáért beszél, de nem emlékszem a tartalmára. Apám azonban mindvégig ragaszkodott ezekhez az olvasmányokhoz, szinte szerzetesi buzgalommal forgatta a kopott, zsíros lapokat.

Kedves szentünk volt, természetesen, Soubirous Bernadette is. A barátok templomának udvarán épített lourdes-i barlang előtt megfelelő időben rendszeres esti imára került a sor. Ma is látom a pislogó gyertyákat az esti alkonyatban, és hallom az ének kezdetét: „Az Úrangyalát végzi a kis Bernadett ... – Ave, ave, ave Maria, ave, ave, ave Maria” refrénnel.

A már említett olvasmányokon kívül rendszeresen forgattam a Magyar Cserkész számait, elsősorban a bennük található valós és képzelt kalandregények miatt, de érdekelték a túrázással, táborozással foglalkozó cikkek is, jóllehet anyagi okok miatt nem tudtuk megszerezni a szükséges ruhát, felszerelést. Ifjúságnak szóló, de valamivel egyházasabb jellegű folyóirat volt a Zászlónk, de tartalmi emlékeim mára már elmosódtak. Iskolánk átlagos színvonalú elemi iskola volt. Füzesséry Zoli jó módú környezetben nőtt fel, patikájuk volt, és náluk láttam először többszobás lakást, amelyben a tapétáknak különböző színük volt. Gröber Matyi apja városszerte ismert kalapos, Szirmai Béci anyja tanító volt. Őrzöm az elsőáldozás utáni csoportképet, amelyen

hármán matróruhában állunk, de ketten cipő nélkül, mezítláb láthatók. Szóval, szociálisan eléggé tagolt volt az osztály, de ez a tíz éven aluli társaság jól kijött egymással. Sokat fejeztünk a házunk előtti parkban, valahonnan mindig került labda.

A város területén éltünk. A hétvégeken apám elvitt sétálni a városba vagy a műkertbe. Ez utóbbi művésztelepet jelentett a város szélén lévő parkban. De elmentünk a vasút mellett Nagykőrös felé is, majd a budai út felől tértünk vissza a városba. Igazi nagy utazásra akkor került sor, amikor a visszacsatolt területeket kerestük fel, mert apám meg akarta mutatni fiatalkora színhelyeit. Így jutottam el tíz napra Kolozsvárra, talán egy hétre a rónaszéki, máramarosszigeti, aknaszlatinai rokonsághoz. Voltam Ungváron, láttam a görög katolikus székesegyházat, a csehek által épített új házsort az Ung partján. A vasút Sátoraljaúhelyen át Kassa felé vezetett. Onnan le lehetett jönni Boldogkőváraljára, amelyet nagyon szerettem a falu, a hegyek, a patak, a kastély miatt. Kassán született a legidősebb unokaöcsém a bábaképző intézetben, meg is néztük az új gyereket. Akkor még nem tudtuk, hogy a legfiatalabb nővérem a kassai hadikórházban fog megismerkedni jövőre férjével, aki valóságos, odavalósi kassai polgárgyerek volt. Anyjának jól menő virágüzlete volt a Kovács utcában, és a házasság révén felső-magyarországi rokonokkal bővült a család. Egy vallási emlék merült fel most az emlékezetemben: a váraljai templomban Szent Antal életét ismertető füzetet vettem ki, amelyben kilenced volt található. Érdekes, hogy pontosan látom a jobb oldalon lévő oltár melletti polcra kitett, sötétzöld színű füzetet. A kilencedet többször is elvégeztem. Volna még mesélni való, de inkább ugorjunk pár évet.

Miért a matematikusi pályát választottad?

Sok minden érdekelt, amíg a pályaválasztásig eljutottam. Az én diákéveimben a túlterhelés fogalma ismeretlen volt. Az átlagos diák a tanítási órákon megtanulta az anyag jó részét, otthon pedig hamar végzett a házi feladattal. Soha nem olvastam annyit, mint kamasz koromban. Mit olvastam? Mindent, ami a kezembe került. Gyorsan olvastam. A kölcsönkönyvtárban nem hitték el, hogy már végeztem az előző napon kivett könyvvel. Szépirodalom, kalandregény, útleírás, történelem, természettudomány válogatás nélkül műsoron volt. Olyasmis is, amit ma ezotériának neveznek. Később zenét is hallgattunk, mert valamelyikünk hanglemezhez jutott. Kórusba jártam: vezetőnk korábban a római Szent Péter templomban énekelt, onnan hozta szakmai ismereteit, kottáit, stílusát. A bélyeggyűjtést felváltotta a reprodukciók keresése. Közel ezer darabbal a második voltam az osztályban.

Ötödik osztály (ma első gimnázium) végén a kémia érdekelt (nekem volt egyedül 7-es osztályzatom belőle, az volt a legjobb), a hatodik osztályt művészettörténészként éltem át: a múzeumban

albumokat lapozgattam, alaposan ismertem a témát. A hetedik osztályt egy kora nyári zivatarban gyanútlanul szaladgálva kisebb tüdőgyulladásal fejeztem be. Lábadozás közben megoldottam a tankönyvben lévő összes mennyiségtani feladatot (ma matematikának nevezik ezt a műfajt) és a következő éveket is. Ebben főleg arra az élményre tettem szert – amit ma nem lehet tapasztalni –, hogy a kitűzött feladatok mindegyikének a végén közölt megoldás hibátlan volt. Ha nem kaptam meg az ott közölt eredményt, akkor biztos lehettem, hogy én nem vettem valamit figyelembe. Ma is pontosan tudom, hogy melyik példa gyötört sokáig; nem láttam meg benne egy lényeges apróságot. Minden megoldást leírtam külön lapokra gyöngybetűkkel és -számokkal.

Eme tevékenységem arra ösztönzött, hogy a nyolcadik, tehát az utolsó középiskolai osztályban, gyakran menjek fel a városi könyvtárba, ahol egyetemi szintű könyveket találtam. Franciaországban végzett tanárom jóvoltából francia analíziskönyvhöz is jutottam, és megállapítottam, hogy képes vagyok megérteni a benne lévő anyagot. Miközben tehát az országban komisz világ volt – 1951 tavaszáig jutottunk –, én szívósan igyekeztem megtanulni mindent, amit lehetett. Láttam, hogy a matematika és fizika való nekem, mert ebben a témában megbízható, időtálló ismeretekre lehet szert tenni. Nyugodt lélekkel olvastam hát Dante Isteni színjátékát – éppen akkor adták ki újból, nagyon rossz papíron –, és futkároztam a Bükk ösvényein, mivel kerékpárra nem volt pénzünk. Így alakult ki középiskolai életem vége, mivel a felajánlott magasabb lépcsőt, azaz a szovjet ösztöndíjat nem kértem.

A Bokorban talán egyedül Neked volt magas tudományos fokozatod – a csendes tisztelet légköre vett körül (ezért is), de azon kívül, megfogalmazva ez sosem került elő. Nem volt ez kicsit méltánytalanság?

Beszámolómból kiderülhet, hogy az élet különböző korszakaiban „fékek és ellensúlyok” között mozogtam. Ez nem zavart, mert mindig az előttem álló feladatra figyeltem úgy, hogy mérlegeltem: a körülményekre és egyéb feladatokra figyelve mit tudok becsületesen és az adott keretek között jól elvégezni. Kényes vagyok a lelkiállapotomra, nagyon kényes. A rómaiak számára az állam üdve volt a legfontosabb. Legyen szabad egy kis nagyképűséggel ezt így átírni: *Salus animae meae suprema lex erat* [Számomra a lelkem üdve volt a legfontosabb].

Tudományos fokozatom közepes, többet nem tudtam elérni. Beértem azzal, hogy matematikusnak tekinthetem magam. Correggio boldogan kiáltotta Raffaello Szent Ceciliáját látva: „*Anch' io sono pittore*” – én is festő vagyok. Valami ilyesfélét érzek magam is, az itáliai festőnél lényegesen alacsonyabb szinten megfogalmazva. Vannak a szakmának olyan területei, ahol nagyon hasznos voltam. Ezt tudom, örülök neki. Tudok matematikus és fizikus módjára gondolkodni. Ez nagyon elég.

A büszkeségtől, tisztelettől menekülök. Nagy baj, ha ez döntő szerephez jut az életemben. Lehet, hogy másnak jól jön, én kerülöm. Enélkül tárgyilagosabban, tényszerűbben, helyesebben tudok ítélni és gondolkodni. Méltánytalansággal nem foglalkozom. Ha valakinek baja volt velem, meghallgattam. A Bokorban nem egy esetben kaptam kemény, esetleg igazságtalan kritikát. Ha az illetőt érdekelte a reagálásom, lehetőséget adtam a magyarázatra, hogy ha nem értünk is egyet, esetleg alapvetően sem, akkor se szakítsuk el a köztünk kialakult kapcsolatot. Már az Annavölgyi emlék című elmélkedés-sorozatban is – 28 éve? – hangsúlyoztam a formális tisztelet veszedelmes voltát. Közeli barátaim talán már unják ennek makacs ismételtetését.

forrás: Év. 2013/5

BENYHE ISTVÁN

KERESZTÉNYSÉG ÉS POLITIKA

II. RÉSZ

A politikai kommunikáció és meggyőzési technikái - a lehetséges küzdelem ellene

Kezdetben volt az Ige

És az Ige Istennél volt, És Isten volt az Ige. Ő volt kezdetben Istennél, Minden általa lett És nélküle semmi sem lett Ami lett.

A kimondott szónak teremtő ereje van. Amíg azt nem cáfolják, addig érvényben van és biztos támpont. A kimondott szó cáfolatával megjelent a hazugság. A hazugsággal pedig a kényszer, hogy választanunk kell az állítások között. Amióta az ember történetében megjelent a hamis állítás, azóta a közösségek sóvárognak az igazságra. A megtalált igazságért sokan életüket is feláldozzák. A Sátán megtéveszti az embert és gyakran a megtalálni vélt igazság csak egy újabb hazugság. A hatalomért folyó harc a hazugságok közötti küzdelemként is felfogható. Ha nélkülöznie kell a fizikai erőszakot, akkor keresni kezdi a meggyőzés más technikáit.

Az ember törzsfelődése során szükségletekkel és következtetési képességekkel rendelkezik. A szükségletei kielégítésével kapcsolatos tényeket igaznak fogadja el (pl. egy gyümölcs ehető). Ha az ehető gyümölcs később mérgezőnek bizonyul abból ő már nem okulhat, de a környezete igen. A szükséglet valóságához hozzá kell kapcsolni a tapasztalati valóságot is. Csakis a kettő együtt lesz alkalmas a túlélését garantálni. Ezért a közösségek történelme, emlékezete, tapasztalatai éppoly fontosok az életükhöz, mint bármilyen praktikusabbnak tűnő ismeret. „História est magistra vitae”, vagyis a történelem az élet tanítómestere - ezt már az ókorban megfogalmazták. A

modern kor erre úgy válaszolt, hogy a múltat végképp el kell törölni. C

sakhogy tapasztalatok nélkül egy elgondolt világot megvalósítani, nagyon kockázatos vállalkozás. A kommunista kísérlet legalább 100 millió emberéletbe került (amiben nincsenek benne a világháború pusztításai). Erre kell gondolnunk mindig, amikor olyan javaslatok születnek, hogy el kell törölni a történelemérettségit, megszüntetni vagy ideológiai szempontból cenzúrázni kell a történelem oktatását, amit előre jelzett az orwelli állatfarm, ahol az „állatok” tudta nélkül a vezetők (Süvi malac) folyamatosan ártírták a saját törvényeiket.

Az ember nehezen dönt. Az egyszerű döntés is nagyon megnehezül, ha sok választási lehetőség van, de akkor is, ha csak egy, és ott nem tévedhetünk. Mindennek nem tudunk utánajárni, így tág tere van a rábeszélésnek, a reklámnak, a bizalomnak és a meggyőzésnek. A döntésünkben befolyásol bennünket a szükséglet, a tekintély (pl. szülő), a szakértelem, a kecsegtető haszon, a félelem, a gyönyör, az újdonság, a felelősség, a biztonság, a kényelem, és még több, kevésbé meghatározó elem (pl. mások példája, irodalom stb.). A döntésünket leginkább befolyásoló erő, minden technikai fejlődés ellenére, ma is a kimondott szó. A szó veszélyes fegyver, és van, aki fegyvertelen - énekl az Illés zenekar, és valóban, a reklám és marketing világában, a kommunikációs spin-doktorok hálójában, a politikai kampányok pergőtüzében szinte az egész társadalom fegyvertelen. Szinte lehetetlen teljes biztonsággal megóvnunk magunkat attól, hogy valami számunkra kedvezőtlen, vagy veszélyes döntésre vegyenek rá bennünket, de - már csak önbecsülésből és utódaink előtti felelősségből is - törekednünk kell rá! A hatalom meg akar győzni bennünket, hogy őt válasszuk, nekünk pedig - függetlenül, hogy mit gondolunk róla - tudnunk kell, hogy milyen eszközöket vet be, hogy elérje támogatásunkat. Kezdjük a védelmi képességeink kialakítását a bennünket befolyásolni képes technikák megismerésével.

Reklámtörténeti áttekintés a hatalmi viszonyok fényében

Minden termék igényli, hogy a lehetséges fogyasztói tudjanak róla. Ahogy fejlődik a társadalom és egyre több lesz a termék, a reklám már nemcsak tájékoztat, hanem csábít, vagyis RÁBESZÉL. Nem csak a saját termék kedvező tulajdonságait sulykolja, hanem ezzel együtt a konkurens terméktől is igyekszik eltántorítani a vásárlót. A társadalom és a civilizáció éppen a zavartalan gazdasági tevékenység és a belső béke biztosítása érdekében a fejlett országokban korlátozza a reklámot, sok országban tilos a negatív reklám. Ezt a korlátozást etikai kódex, a reklámszövetség, fogyasztóvédelmi szervezetek és végül a törvények garantálják. A reklám a társadalom rendelkezésére álló eszközökkel szabályozható. Az már nehezebb feladat, hogy a reklámban ne jelenjenek meg a közösség

számára elfogadhatatlan tartalmak. Hatvan évvel ezelőtt még elképzelhetetlen volt, hogy óriásplakáton alig fedett női testtel reklámozzanak bármit. A társadalom ingerküszöbe akkor még nagyon alacsony volt, az ilyen megoldások botránkozatóak voltak. Ahogy egyre inkább elfogadottá tette a média és a filmipar ezeket a képeket, helyzeteket, a reklámban is egyre megengedhetőbbekké váltak. Ma már bárki számára hozzáférhető a pornográfia, az erőszak és bármilyen aberráció, Szemlesítve ezt a sajtó „felnőtt tartalomnak” nevezi. Korábban is kíváncsiak voltak az emberek az intim titkokra, a tiltott gyümölcsre, de a társadalom vallási értékeken nevelkedett gondolati és tudati bázisa ezeket a tartalmakat nem tolerálta, mert tudta, hogy szabadjára engedésük előbb-utóbb kikezdi a társadalom alapjait. A szocializmus évtizedeiben a reklám elég szűk keretek közé szorult (hiszen termék választék sem volt), a nyugati agyonreklámozott termékek pedig csak lassan jelentek meg a keleti országokban, a fejlett reklámtechnikák pedig csak a rendszerváltás után. Reklámozni csak olyasmint érdemes, amire az embereknek szükségük van, vagy meggyőzhető arról, hogy szükségük van, vagy lehet. Ha nyilvánvaló, hogy nincs szükségük a termékünkre, akkor úgy kell azt hirdetni, hogy ők valamilyen más szükségletükhöz tudják kapcsolni. (Pl. ma teljesen értelmetlen lóvasút részvényeket hirdetni, hiszen a történelem már régen túllépett rajta. Azonban, ha a Holdon parcellázott telkeket árulunk, melyekkel köztudottan nem rendelkezünk, de arról díszes tulajdoni lapot adunk ki, akkor azt sokan megveszik - vagy ajándékba, vagy a „mit lehet tudni” elv alapján. Mellesleg megfelelő reklámmal a tájékoztatlanabbaknak biztosan a nyakába lehetne sózni néhány lóvasút részvényt is, ha azt - mondjuk - a környezetvédelemmel, vagy a retró-érzéssel reklámoznánk...) A történelem során a társadalmi változások mindig valamilyen új életfelfogáshoz kapcsolódtak. A természetvallásokat felváltotta rendszerezett mitológiával rendelkező sokistenhit. A kiüresedő sokistenhívő vallásokat váltotta a kereszténység. Vagyis a vallás, a hit, az életfelfogás változásával változott a társadalmi tudat, a kívánatos életmód, az általános normarendszer. A fejlődésben minőségi ugrás volt a francia forradalomban már megfogalmazódott, de később a materialista marxizmussal ideológiailag is kidolgozott - és ahhoz kapcsolódó - ateizmus (mint addig nem is létező gondolatkísérlet az emberiség elfordítására a hagyományos értékrendtől). Ez, minthogy tagadta Isten, vagyis a Teremtő létét, természetesen tagadta a teremtőre hivatkozó valamennyi filozófiát, erkölcsöt, jogfejlődést és a földi tetteknek a földi léten túlmutató következményeit. A múltat végképp el akarta törölni, mindenben újat akart hozni, természetesen az emberiség érdekében. Ez a társadalmak fejlődésében új elem volt. Nem azzal hatott, hogy az új életérzés hatékonyabb létszervezőnek bizonyult, hanem azzal, hogy az alapvetően konzervatív emberi attitűdöt tudatosan a

végig nem gondolt, nem tapasztalt és csak vakmerő bátorsággal bevezetett újdonságok megszállott-jává tették. Ehhez rendszeres hírszolgáltatásra volt szükség. A 19. századra kiterjedt a civilizált világban az írásbeliség, a sajtó egyre fontosabb lett, és munkája következtében tömegek, elsősorban városi tömegek tudatosították magukban, hogy a megszokott dolgok, és életkörülményeik túrhetetlenek, másutt már meghaladottak, és a kínált újdonságok sok valós problémájukra jelentenének megoldást. A korábban megkérdőjelezhetetlen egyházi tanítás és előjárói, uralkodói akarat helyett, sőt azokkal szemben, a sajtó kialakította a KÖZVÉLEMÉNYT. A politikai pártok szerint szerveződő, hatalomra kerülni készülő erők legfontosabb célja a közvélemény maguk mellé állítása. Ennek legfőbb eszköze a sajtó volt, illetve a kulturális és irodalmi élet.

Reklámtechnikai alapok a rábeszélés-technikában

Vizsgáljuk meg, hogy a pártpolitikai rábeszélés e médiumokon túl milyen eszközökkel éri el, hogy a szavazótábor mit válasszon az eléje tett pártválasztékból. Minden terméket a tartalma és formája határozza meg. A tartalom megítéléséhez tapasztalat, átlátó képesség és ítélőképesség kell. A formát könnyebb megítélni, de az, akár a termék csomagolása, a kívánalmak szerint változhat, miközben a tartalom ugyanaz marad. (csomagolástechnika) Sőt, pártok esetében a legtöbbször változik. A forma érintetlenül hagyása mellett a tartalom változása legtöbbször megtévesztésnek minősíthető. Az első jelentős reklámügynökség alapítója David Ogilvy (1901-1999) volt, aki az 50-es évektől kliens-barát reklámkonceptiójával a reklám világának meghatározó személyisége lett. A termékeladásban az ügyfelek igényeire szabott meggyőzési stratégiát vetett be, ahol a pszichológia eredményeit is felhasználta. A külsín és a belbecs közül a külsín, a csomagolás jelentőségét, nem csak felismerte, de alkalmazta is ügyfelei érdekében. Ogilvy és követői a 3. Birodalom propagandaminiszterének Goebbelsnek a módszereit (különösen egy állítás unalomig ismételtetését, sulykolását) is elemezték és megállapították, hogy a termékértékesítéshez használt reklámstratégia kiválóan használható politikai pártok, mozgalmak és személyek választási küzdelmeihez. A politikai irányvonalat, vagy magát a politikust hasonló eszközökkel lehet eladni a választópolgárnak, mint egy mosóport vagy egy új hamburgert. Ebben néhány alapvető emberi tulajdonság döntő szerepet játszik.

- Hiszünk a kimondott szónak (addig, amíg azt valaki nem cáfolja). Ha ellentmondás van, akkor elbizonytalanodunk és támpontokat keresünk a döntéshez.

- Létfenntartásunkhoz és fajfenntartásunkhoz kapcsolódó kínálatok esetén gyorsan döntünk, a személyes kontrollt elhanyagoljuk, ha úgy látjuk, hogy az hátráltatja a szükséglet gyors kielégítését.

• Ha veszélyben érezzük magunkat, akkor attól menekülni igyekszünk és nem vizsgáljuk a menekülésben, vagy a megmentőnkben ránk váró veszélyeket (amelyek olykor nagyobbak, mint a veszély maga, amely elől menekülünk...).

• Szívesen követjük mások példáját, a divatot, vagyis, akit sokan kedvelnek, az nekünk is rokonszenvesse válik.

• Olyan csoporthoz akarunk tartozni, amely a társadalom által jónak tartott dolgokat képviseli.

Vagyis a döntéseinket alapvetően meghatározzák a primer szükségleteink, a félelmeink és az igazodási vágy. (Az igazodási vágy minden falkaállatra jellemző, hiszen a túlélés záloga, ha feloszlunk a csoportban és a csoport közösen cselekszik. Akkor még baj esetén is nagyobb a csoportban rejtőző egyén lehetősége, mint ha a veszély magányosan találná.) A primer szükségletek után másodlagos fontosságú döntéseinket úgy is mondhatnánk, hogy a szív és az ész határozza meg, de ezek közül első a szív. Az érzelmi döntések mindig megelőzik az értelem döntéseit. (Saját példám: lovat venni jött egy kislány az apjával a méneshöz. Nyugodt, középkorú, herélt sportlovat akartak venni a kezdő lovasnak. Egy fiatal kétéves kancacsikó odaballagott a kislány elé, szinte üdvözölte a fejével, elfogadta kezéből a répát, majd a kislány vállára hajtotta a fejét. A lány többé hallani sem akart semmilyen érvet, kijelentette, hogy vagy ezt a lovat veszik meg, vagy neki nem kell másik. Apja telefonált az anyjának, volt vita, sírás, végül megvették a kancacsikót. Érzelmi döntés született szemben a valós szükséglettel.) A politikában az ellenérdekelt felek a morális gátak lassú eltűnésével egyre elszántabban és korlátokat nem ismervé küzdenek ellenfeleikkel. Aki jobban megéri (néha megsejti, kikövetkezteti) egy morális gát szétfeszítését, vagy egy új állításnak megfelelő közvélemény-helyzet kialakulását, az választást nyerhet ennek a megfelelő kommunikációjával. Minthogy a választások mindig a közvélemény pillanatnyi helyzetét, érzelmeit tükrözik, a pártok fő törekvése, hogy a közvéleményt alakító rendszerek fölött minél nagyobb befolyást szerezzenek. Kezdetben a sajtó meghatározó volt. A hátránya az volt, hogy pénzbe került, olvasni kellett tudni hozzá és az országban általános életformának nem felelt meg. A rádió nagyon sokáig központi rendszer volt, és rádiót csak a kormány működtethetett, így hatása a kormánypártot segítette. Mivel ezt mindenki tudta, ezért hatása korlátozott volt. (Nálunk egészen 1989-ig.) A televízióval ugyanez volt a helyzet, ezért indult olyan ádáz küzdelem a rendszerváltás után a meglévő és hirtelen szaporodó tévé csatornákért. (Olyan volt a helyzet, mint a földrajzi felfedezések korában a gyarmatokért folyó tülekedés és harc, aki meg tudott szerezni egy tévécsatornát, olyan befolyást szerzett, amely segítette hatalmi és gazdasági lépéseit, befolyását.) Ez volt a médiaháború időszaka. A sokszínűvé vált médiatartalom azonban nem képes

növelni a média fogyasztók számát. Van ugyan növekmény, de az megoszlik a sok médium között. Miközben hazánkban a tévézésre fordított idő meghaladja a napi 5 órát, addig az egy csatornára eső nézettség gyakran a 10%-ot sem éri el. A mobiltelefon és az internet belépésével hatalmas tudatos tartalomválasztó réteg jött létre. Minthogy a lakosságnak csak töredéke tud, vagy akar fizetni a média tartalmakért, el kell tűrnie, hogy az elektromos interaktív kommunikációra fordított idejének több mint 10%-a reklámok nézése vagy kerülgetése. A nap 24 órájának hasznos idejéből egyre nagyobb rész a számunkra manipulált, gyakran magunk által készített tartalmak fogyasztása (nézegetés, izgalmas hírek olvasgatása) és a tartalmatlan csevegés, öncélú képgyártás és küldözgetés. (szelfi-kultúra) Minthogy a meghatározó tartalmak továbbra is nagyrészt átgondolt és követhetetlenül finanszírozott tartalom előállítók kezéből kerül ki (Partizán, Vadhajtások, 444, egyéb blogok, vlogok stb.), a felhasználók elképesztő hányada ezeket a tartalmakat kommentelve éli internetes életét. Az internetes kommunikációs térbe tehát csak nagyon jó egyéni ötlettel (pl. a mára felvásárolt és felszámolt IWIW), vagy sok pénzzel (TELEX) lehet beszállni abban a reményben, hogy néhány száz vagy ezer kattintónál többet lehessen elérni. A külföldről finanszírozott és profi módon menedzselte oldalak, tartalmak és közösségi oldalak tulajdonosai, (Facebook, YouTube, Instagram, Twitter, TikTok stb.) milliárdos felhasználói tábor birtokában, ma már megengedhetik maguknak, hogy a saját politikai céljaiknak megfelelően cenzúrázzák a tartalmakat. Már a Google kereső motor is válogat, csupán azzal, hogy a keresett hivatkozások sorrendjét ő állapítja meg. Tehát szinte szabályként megfogalmazható, hogy a politikai erők küzdelmében az audiovizuális, internet alapú média és a közösségi oldalak meghatározó erővel befolyásolják a választói akaratot. Akinél ennek a rendszernek a kulcsa, az csak hatalmas erejű népi ellenállás esetén veszíthet, amit nyilván csak valamely konkrét szereplő ellen érezhet a választópolgár. (Vagyis viharosan fordul meg a közvélemény és változást akar.) Azt gondolhatnánk, hogy a jó kormányzás jutalma a megnyert választás. Nem így van! Jól kormányzó erő ellen is felkorbácsolható a közhangulat, különösen, ha van néhány - a kormányzás szempontjából jelentéktelen ügy - amely felkelti az emberek haragját. (Babis cég-ügyei, Fico gyilkossági ügye, Strache kamu orosz kémnő ügye, vagy most Kurz kancellár lemondása korrupciós vád miatt.) Ezekben az a közös, hogy az állam kormányzása szempontjából jelentéktelenek, a figyelmes hírolvasó polgár tudhatott is róla, de botránykavaró és az általános média gőzhenger ellen nem volt esélyük ezeknek a politikusoknak, hogy elkerüljék a bukást.

Azé a nép, aki megműveli...

A választói attitűd kialakítása minden politikai erő legfontosabb feladata. Ez a marketingmunka, amely

egyre fontosabb lett. A marketingmunka az a cselekvéssor, amely kijelöli és végig is viszi azokat a lépéseket, amely ahhoz szükséges, hogy a választó fejében kialakuljon a kívánt gondolat és érzelmek a reklámozott párttal (és persze ellenfelével) kapcsolatban. Pl. ha a közhangulat a klíma-védelmet nagyon fontosnak tartja, akkor megindul a versenyfutás, hogy melyik párt a leghitelesebb a környezetvédelemben. Ha már minden fontos pozitív dolog foglalt más pártok által, akkor olyan toposzt kell találni, amelytől sokak félnek, ezért a problémára megoldást lehet találni és kínálni. Így jönnek létre azok az alakulatok, amelyek a cigánybűnözést, a pedofiliát, vagy a bevándorlástól való félelmet taglalják és a problémára világos és érthető megoldásokat kínálnak. Cél: az illető pártot minél több kedvező tulajdonsággal, problémára adható válasszal azonosítsa a választópolgár. Az erre alapozó pártok nagy segítséget kapnak a társadalmi előítéletektől, a mélyen beágyazott társadalmi evidenciáktól, gyűlöletektől, történelmi traumáktól stb., így már nem kell ezeket a tartalmakat a polgárok fejébe verni sok időt és pénzt pazarolva.

Hazai példákat nézve látható, hogy a kormánypártok igyekeznek a lakosság hagyományos érték-zónáján belül maradni és az „örök értékek” védelmezőinek mutatkozni. Az ellenzéknek - a dolgok logikájából következően - ezzel valamit szembe kell állítania. Nézzük meg a pártharcok történetét az elmúlt 20 évben. 2002-ben az MSZP-SZDSZ a félelemkeltés stratégiáját választotta. Ez a stratégia ismeretlen volt addig a magyar választópolgár előtt, Ron Werber izraeli kampánystratéga itt alkalmazta először egy volt szocialista országban. (23 millió román jön elfoglalni a magyar munkahelyeket, amikor rettentő nagy volt a hazai munkanélküliség. Kövér László költői kérdés, hogy „...akkor most kétségbeesésünkben akasszuk fel magunkat?” - az embereket halállal fenyegetésnek minősítették. (A magyar történelmi tudatban mélyen ül a megtorlás, a halállal fenyegetés komolyságába vetett félelem. Az aradi 13, a 19-es vörös, majd fehér terror, a magyar holokauszt, a 1945-48-as népbírói ítéletek, az '56-os megtorlások.) Óriásplakátokon követelték az egykulcsos adót és az adócsökkentést („Rámegy a gatyájuk is”), valamint a „több pénzt az embereknek!” ígéret is igen jól hangzott. Javította az ellenzék pozícióját a megrendült KDNP, az addig szövetséges Kisgazdapárt szétesése, az önmegszüntető MDF, de leginkább az, hogy megjelent egy új, magát a centrumba helyező párt, a Centrum párt, amely a Fidesz-szimpatizáns, de ingadozó szavazóknak kínált esélyt éppen a politikai közepén. Éppen annyi szavazatot vitt el, amivel a Fidesz kényelmes többséget érhetett volna el. Ezzel szemben a kormányzó és magát 2002-ig ebben sikeresnek gondoló Fidesz csak pozíciót védett és biztató jövőt vizionált, illetve ígért, minden konkrétum nélkül: „A jövő elkezdődött!” Egy relatív jó kormányzási ciklus után a párt az akkor még kétfordulós választást ugyan megnyerte, de a 2. és 3. helyezett

(MSZP-SZDSZ) együtt kormányalakító többségre tett szert. Segítette az ellenzék győzelmét, hogy a MIÉP szélsőséges, már-már fasiszta alakulatként történő címkézése (félelemkeltés!) nem adott esélyt a Fidesznek, hogy ezeket az ellenzéki minősítéseket akármilyen óvatosan is, de visszautasítsa. Pedig a MIÉP, ha akkor bejut a Parlamentbe, akkor az MSZP-SZDSZ nem tud kormányt alakítani és a MIÉP lett volna a mérleg nyelve. A reklámalapú kampánystratégia maga alá gyűrte a még nem rögzült tapasztalatot. A Fidesz okult belőle és nekilátott, hogy elképesztő médiahátrányát lefaragja. Tucatnyi sajtótermékkel (pl. Heti Válasz) és a Hír TV-vel próbálkozott, de a poszt MDF-es Széles Gábor Echo TV-je is formálta a közvéleményt a posztkommunista visszatérőkkel szemben. 2006-ban az MSZP „igen, igen MSZP” dallal kísért érzelmi kampánya a jó kormányzást kapcsolta magához, miközben ezzel szemben a Fidesz-KDNP a „rosszabbul élünk, mint négy éve” szlogent mutatta fel. Nem segítette a Fideszt a 2004-ben megtartott kettős állampolgárságról szóló népszavazás sem, amelyen, noha győztek az igenek, a kormányzati ellenszél miatt a lakosság fele inkább a terhektől való félelmében nem támogatta a virtuális nemzetegyesítést. (Ez merő félelmi reakció volt, ami a nemmel szavazók erős lelkipurdalásával is együtt járt. Ez később egyik fontos oka lett a visszatérő Fidesz 2/3-os győzelmének.) Minthogy az MSZP a választás előtt még ÁFA-csökkentő törvényt is hozott, a lakosság elhitte, hogy a gazdaság valóban jó úton jár, hiteltelennek minősítette a Fidesz vádját, és ismét bizalmat szavazott az MSZP-nek. Nyilván közrejátszott a döntésben a 2004. május 1-jei uniós csatlakozásunk is. (Gyurcsány-kormány alakult) 2006-ban azonban minden kommunikációs trükk ellenére kiderült, hogy megtévesztették a lakosságot, az ÁFA-csökkentést két hónapon belül visszavonták. (Vagyis a törvényhozást is felhasználták a politikai reklámhoz!) Ezzel kommunikációsan is lehetetlen helyzetbe hozták magukat. Ha azonnal belső vizsgálatot indítanak, lemondatták a miniszterelnököt és idő előtti választásokat írnak ki, akkor valószínűleg soha nem lett volna fideszes 2/3. Ebből látszik, hogy csupán marketing stratégiára nem lehet alapozni egy ország kormányzását. A kormányzás művészet, amelyet a tények igazolnak vissza. Hibás elképzelések, vágyak, túlhajtott önzés, erőszak és külső befolyásolás alapján a kormányzás az országokat nehéz helyzetbe, olykor tragédiába vezet. (Magyarország sorsa 1918-20 között erre a legjobb példa.) Ez a 2/3 a megrendítő erejű kiábrándulás után még kétszer megismétlődött, mert új politikai termék került a kommunikációba és a pártpolitikába a Fidesz részéről: a centrális erőter. Ez azt jelentette, hogy a Fidesz jobb- és baloldali ellenzéke egymástól távolabb vannak, mint magától a Fidesztől, így a Fidesz a magyar politika centrumában van, a többiek pedig nehezen követhető szélsőségeket alkotnak. (Jobbik - MSZP (ill. DK és a később a tagjaik

átrendeződéséből és a felbomlott SZDSZ túlélő tagjaiból képződött kisebb pártok: Együtt, Párbeszéd, LMP majd legutoljára a Momentum) A harmadik 2/3 után az ellenzék ráébredt, hogy csak egyesült erővel tudják a centrumba tökéletesen beépült Fideszt kimozdítani. Ha a teljes ellenzék a baloldalon van, akkor ezzel a Fidesz centrum pozíciója jobboldali pozíció lesz és a választás a centrum elfoglalásáért folyó harcot fogja jelenteni, mint régen. A harcot ezen a terepen mindkét félnek vállalnia kell, ezért a reklám és marketing stratégiájuk arra irányul, hogy kénytelen kellen a jobb-bal törésvonal mentén vívják meg a harcot. A centrumért indított harc pedig - mivel nincs új politikai termék a láthatáron - nem jelenthet mást, mint a Fidesz kormány politikájának teljes letámadását, a kormányzat teljesítményének lehúzását, korrupcióval és más bűnökkel való vádaskodást és az emberekben az elkeseredés felszítását mindennel szemben, ami a kormányhoz köthető. A valósághoz való hűség ebben a küzdelemben teljesen fölösleges, és nem is jelenik meg. Ebben az új helyzetben a Fidesz nem tehet mást, mint tetteivel bizonyítja, hogy sikeresen kormányoz. Felsorolja az elmúlt 12 év nem kevés eredményét, a növekvő jövedelemszintet, és mindazokat az értékeket, amelyek a kormányzása alatt jöttek létre, és amelyek egy ellenzéki győzelem esetén veszélyben forognak. Ebben a küzdelemben az erőviszonyok közel kiegyenlítették, a győzelmet leginkább a külső körülmények befolyásolhatják és az, hogy azokat a két tábor miként tudja a maga javára fordítani. (A járványhelyzet, a nemzetközi helyzet alakulása, váratlan pénzügyi nehézségek, energiadrágulás vagy hiány, külső beavatkozások stb.)

Kommunikációs taktikák

Az ellenzéki szövetségnek el kell érnie:

- Az emberek ne kössék őket továbbra is a két ciklust megélt Medgyessy-Gyurcsány-Bajnai kormányokhoz.
- Az ellenzék egységes maradjon, a kormánnyal szemben baloldaltól ne induljon el kicsit is bejutásra esélyes párt (Kétfarkú Kutypárt, ISZOM, Munkáspárt stb.)
- Kormányra kerülésüktől saját híveik ne tartsanak (pl. adóemelésről, rezsiár emelésről, új adóktól stb.), ugyanakkor ostromozhassák vele a kormányt, hiszen kormánykritika és legalább valami homályos ellenzéki program nélkül nincs ellenzéki kampány.
- A kormány uniós teljesítményét és a korrupciót kell erősen támadni, hiszen a kormány ott a leggyengébb.
- A kormányzat támadható személyiségeit, különösen a mindenért felelősnek tartott kormányfőt személyükben is támadni kell, ezzel hitelüket rontva a botrányoktól bőszült emberekkel esélyesebb a választási győzelem.

A kormánypártok feladatai:

- Emlékeztetni az ellenzék kudarcos uralmának időszakára és arra, hogy ugyanazok készülnek most kormányra új technikákkal, akiket háromszor is 2/3-dal szavaztak le a magyarok.
  - Bátorítani minden kisebb pártot az önálló indulásra, hiszen a viszonylag egységes Fidesz tábor fegyelmezetten szavaz, míg a velük elégedetlen szavazók még nem találták meg végleges pártjukat, politikai családjukat. Ha van választék, akkor nem csak az egyesült baloldali ellenzékre adhatják voksaikat. (Volner párt, Mi Hazánk, Gattyán mozgalma stb.)
  - Világossá tenni, hogy a kormány védelmezi a normalitást, a nemzeti alapokat és az állam-határokat a brüsszeli egységesítő politikával szemben. (Ez minden propaganda nélkül mélyen ül a szavazók lelkében, ezért a kormány itt biztos alapokra épít, az ellenzék pedig nem tehet mást, hiszen nem szállhat szembe az EU-val, amikor tőle vár támogatást a hatalom átvételhez.)
  - A korrupciós vádakkal szemben hatékonyan védekezni kell, és ha lehet, a vádakat vissza kell fordítani. (Anonymus projekt.)
  - Az ellenzék támadható személyeit, vezetőit mérlegelés nélkül támadni kell, hogy az emberek, ha már nem is fognak vakon bízni a kormányban, de legalább odáig jussanak el, hogy egyik eb a másik kutya, és ne ez legyen a választás szempontja, hanem a teljesítmény.
  - Célzott jóléti intézkedésekkel és azok időzítésével igen sok választópolgárnak támad olyan érzése, hogy a kormány érte dolgozik. (nyugdíjasok, fiatalok, családok, babakötvény)
- Ezek az üzenetek azonban csak a média és az internet segítségével juthatnak el a választópolgárhoz. Mivel mára a médiabirtoklás gyakorlatilag kiegyenlített, aránytalanul nagy szerep jut a megmondó embereknek, az ún. influencereknek. Puzsér Róbert vagy Schiffer András egy-egy véleménye a látogatott internetes oldalakon nagyságrendekkel olcsóbb és hatékonyabb, mint egy óriásplakát kampány. Mit tehet az állampolgár, ha a média és a reklám- és marketing stratégiáktól függetlenül, objektíven akarja megítélni a helyzetet, tisztán látni benne önmagát, valóságos igényeit és kialakítani a véleményét a választásra?
- Szinte adja magát az evangéliumi idézet (Lk 18.: 26Erre hallgatói megkérdezték: „Hát akkor ki üdvözülhet?” 27Ezt felelte: „Ami az embernek lehetetlen, az az Istennek lehetséges.”)
- Az ember a pártpolitikai küzdelemben hajlamos morális és etikai alapon ítéletet mondani. A hatalom világában a választási küzdelem épp olyan része a hatalmi harcnak, mint korábban az uralkodó meg- mérgezése, vagy felkelés szítása, esetleg belháború. Ennek tudatában a keresztény ember jó, ha számot vet a céllal és az eszközökkel és pontosan kiméri, hogy a maga számára mi a fontos, és annak érdekében egyáltalán mi

vállalható. Az első és legfontosabb lépés, hogy ne ejtsen foglyul bennünket a marketingstratégia által meghatározott kommunikációs csapda. Ehhez a legfontosabb az átlátó képesség, vagyis, hogy a kormányzás szempontjából mi a lényeges és mi a lényegtelen. Pl. az ország irányíthatósága szempontjából nincs jelentősége, ha egy ismert politikusról kiderül, hogy homo szexuális vagy csalja a feleségét. Ha azonban politikai döntések következtében az ország elszigetelődik, vagy hitelképtelenné válik, az lényegi bajt jelez. Egészségben a kormány legfontosabb feladatait kell mérlegelni, amikor a kormány sorsáról döntünk: garantálja-e a túlélést, egészséget, jólétet és szabadságot? Ha ezekre a kérdésekre igen a válasz, akkor a kampányszlogenek ezzel foglalkozó részét a továbbiakban figyelmen kívül kell hagyni.

Ahol bizonytalanok vagyunk a válaszban, ott alaposabban utána kell néznünk, mindig szem előtt tartva, hogy a kampánynak semmi köze sincs az én morális receptoraimhoz. Minden kérdést az ÉN saját tapasztalataimmal összevetve kell megvizsgálnom. (Pl. állítás: ellopták a közpénzt. A választ nem tudom, de sejtem, hogy igen, ez igaz lehet. Akkor át kell nézmem, akár összehasonlításban, hogy hogyan alakult a munkaerőhelyzet, mik épültek, illetve milyen beruházásokhoz kapcsolódó panamákról stb. van tudomásom. Az sem árt, ha a szóban forgó összegeket összevetem a hazai költségvetés éves kiadási oldalával. Ilyenkor meglepődhetek, hogy milyen elhanyagolható tétel pl. az összes stadion, bár a saját fizetésemhez képest valóban óriási összeg.)

Nem egyszerű dolog eligazodni az olyan rábeszélések között, amelyek hamisságáról a legtöbbször meg lehet győződni. A legfőbb probléma az, hogy a világ bonyolult, az emberek pedig szeretnék egyszerűnek látni. Új világ épül. Az analóg elemek visszaszorulóban. A digitális világ lassan tért foglal, és két generáción belül eltünteti azt a világot, amelyben még valamennyire el tudunk igazodni. Kérdés, hogy a digitális világot megalkotó generációk eligazodnak-e majd a maguk teremtette világban? Lesz-e ott szerepe az ítélet alkotásnak, a lelkiismeretnek, a jó szándéknak, az indulatoknak? A mesterséges intelligencia (MI) alapú világban az egyén döntése végleg visszaszorul és már valószínűleg a mai politikai döntés-hozás sem a tömegek bölcsességére alapozott demokratikus választásokon fog múlni. Vajon a mesterséges intelligencia hogyan fog reagálni a reklámra, a politikai marketingre, a rábeszélésre? Vagy éppen az lenne a megváltás ennek a túlhatalmától? Nem tudjuk, de a technikai fejlődés társadalmi hatásában is érvényes a marxi tétel: a mennyiségi változások minőségi változásokat okoznak! A gyermekeinket a mai rendszer történeti összefoglalójával és saját identitásuk megerősítésével készíthetjük fel, hogy Istentől kapott szabad akaratuk birtokában, de a környezet mind teljesebb megismerése után alkossanak ítéletet, hozzanak döntéseket.

A keresztény ember, ha lehet, kövesse az evangéliumi tanácsot: Legyen a ti beszédek igen, igen, nem, nem! Minden olyan válasz, amely egyenes kérdésre úgy kezdődik, hogy igen, de... azt, ha csak lehet, hagyjuk figyelmen kívül. Próbáljuk a politikai döntésekben figyelmen kívül hagyni a szív sugallatait. Azt sok esetben még a szerelemben sem tanácsos mindig követni, a politikában pedig egyenesen veszélyes! Legyen saját értékrendünk, amit ki tudunk vetíteni a politikára! Ha pártot kell választanom különös figyelemmel kell lennem a következőkre:

- a pártválaszték közül melyik garantálta és garantálja a békét?
  - családom számára melyik párt kínálata a legmegfelelőbb: anyagilag, egészségileg, nevelésileg, morálisan?
  - gyermekek vállalása esetén szegény sorba taszítom-e magamat, vagy számíthatok a közösség segítségére ebben a nagy feladatban?
  - a nemzetem számára felkínált politikai vízióval egyet tudok-e érteni?
  - kultúrámmal, kulturális identitásom, önazonosságom veszélyben forog-e valamelyik párt jövőképeben?
  - lelkiismereti-, szólás- és gondolat szabadságom nem forog-e veszélyben?
  - anyagi javaim biztonságát melyik párt garantálja leginkább? (Pl. ingatlanadóval, földadóval stb. minden tulajdonos életstratégia váltásra kényszerül. Ha ingatlana nem termel hasznot, akkor egyéb forrásait kell feláldoznia ingatlana pusztá fenntartásáért, vagy előbb-utóbb el fogja veszíteni.)
- Ezek elég jó támpontot adnak az eligazodáshoz. Végül figyelni kell két kommunikációs technikára, amelynek csapdáját jó elkerülni.

Az egyik a vakcsoport képzés. Amikor a rábeszélő egy olyan virtuális csoportba akar kényszeríteni bennünket, amely csak képzeletben létezik, de amellyel bennünket érték alapon olyan közösségbe kényszerít, amelybe nem akarnánk belépni. (Pl. Mi, környezetért felelős emberek nemet mondunk az atomenergiára!) Még fel sem ocsúdtunk, máris a környezetünkért viselt felelősségünk okán egy atomenergiát ellenző csapatban találjuk magunkat, vagy legalábbis mások már odaszámítanak bennünket. Ez a technika fogjuk ejti az óvatlant. (Aki olyan, mint minden ember, szeretne valahová tartozni, ahol ő is valaki, aki ott számít.) A másik a faktoid. A rémhír, fake news, hazugság, légből kapott állítás, máshol történt dolognak csalárdul a mi környezetünkbe helyezése, fénykép rosszindulatú értelmezése stb. Szájról szájra, telefonról telefonra, interneten, tévében stb. terjed, sokszor átlátszó, hogy hoax, de vannak nagyon jól kitalált faktoidok is. Nagyon nehéz védekezni ellene, nem is segít semmi más, csak a szigorú tényekhez ragaszkodás, vagyis a tetteket kell (hosszabb időre vetítve) mérlegre rakni, nem a híreket.

*Az előadás elhangzott 2021. december 10-én,
a Bokorportán*

GYOMBOLAI MÁRTON

TEOLÓGIA

"Vagyok, aki Van" -
Mondottad, Uram,
S az egyetlen tényre
Egy égő bokor fénye
Mondott glóriát,
Mert ő már tudta
A teológiát.

A "Van" mondhatja
Csupán, hogy "Legyen!".
Így lett életem
S nekem életem.
S ki a "Van"-ban
Osztozott Vele,
Csak ő tudta:
Van még egy neve.

Ő mondta el
Nekem és neked,
Hogy "Aki Van",
Az a Szeretet,
S Benne lehet
Részed ez a kincs,
Míg körötted
örvénylik a nincs.

A nincs, amely
Oly sötétnek látszik,
De sötét sincs,
Csak a fény hiányzik.
Amit nem látsz
Elegendő fényvel,

A sötétség gyermeke:
a kétely.
Isten nyújtja
Benned a kezét,
Hogy általad terjedjen a lét,
S valósuljon,
Ami lényeged:
KiI él benned
Ő a Szeretet...

***

FELHÍVÁS

TANFOLYAM:
KI VOLT JÉZUS?

Főként érdeklődő fiatalok – de bárki – számára szívesen tartok az evangéliumokat magyarázó tanfolyamot, ha van legalább 4-5 olyan jelentkező, aki komolyan vállalja a **rendszeres** (!) részvételt, *havonta* egy hétköznapi este, kb. másfél-két óra időtartamban, *a Bokorportán* (Bp. VIII., Szentkirályi u. 49.), *minden hónap 4. hétfőjén, 18 órai* kezdéssel. (Persze olyanok is jelentkezhetnek, akik azt nem tudják megígérni, hogy lehetőleg minden alkalommal ott lesznek, de azt igen, hogy igyekeznek az esetek többségében eljönni.)

Ízelítőül néhány a lehetséges témák közül:

- Rajongó vagy realista volt-e Jézus?
- Mit tudhatunk Jézus érzelmeiről, különös tekintettel dühös mivoltára?
- Miben állt Jézus valláskritikája?
- Családelles volt-e Jézus?
- Jézus milyen illúziókat akart lerombolni?
- Hogyan viselkedett Jézus a nőekkel kapcsolatban?
- Kik „mentek az agyára” Jézusnak?
- Melyek az Hegyi beszéd nem hiteles (= nem jézusi) részletei?
- Az evangélisták milyen „nyelvi trükkök” alkalmazásával vitték bele saját nézeteiket az evangéliumok szövegébe?
- Hogyan segíthet a nyelvészet a nehezen értelmezhető szövegek megfejtésében?
- Honnan tudhatjuk, hogy Lukács evangélista nem kedvelte a szemkontaktust?

Ezekről és hasonló témákról tartanék mindig vitaindító előadást, amelyet – akár megszakításokkal, kisebb egységekben is – alaposan megbeszélhetnénk. És persze bárki hozhatna öt érdeklő kérdést, problémát az evangéliumokkal kapcsolatban, Jézus személyét, tanítását vagy gyakorlatát illetően.

Kérem, hogy aki szívesen részt venne ezeken az összejöveteleken, az lehetőleg *egy héten belül* jelezze nekem e-mailben.

Köszönettel üdv:
Gromon Bandi

gromonandras@gmail.com